

T.C.

BARTIN ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUĞU OLAN AİLELERİN YAŞAM
BOYU ÖĞRENME GEREKSİNİMLERİ**

BANU HAJIZADA

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi SEMA SULAK GÜZEY

BARTIN-2022

T.C.

**BARTIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUĞU OLAN AİLELERİN YAŞAM BOYU
ÖĞRENME GEREKSİNİMLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Banu HAJIZADA

BARTIN-2022

BEYANNAME

Bartın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna Dr. Öğr. Üyesi Sema SULAK GÜZEY'in danışmanlığında hazırlamış olduğum “ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUĞU OLAN AİLELERİN YAŞAM BOYU ÖĞRENME GEREKSİNİMLERİ” adlı yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

09.05.2022

Banu HAJIZADA

ÖN SÖZ

Çalışma boyunca desteğini esirgemeyen danışmanın Sn. Dr. Öğr. Üyesi Sema SULAK GÜZEY'e, çalışmaya olan katkılarından dolayı saygıdeğer Doç. Dr. Hüseyin KAYGIN ve Doç. Dr. Sultan GÜÇLÜ'ye,

Ne kadar uzakta da olsa tüm sevgisini ve desteğini her zaman hissettiren, her zorlukta yanımda olan sevgili anneme, babama ve kardeşlerim Ümmü, Hasan ve Nezahat'e

Bu süreçte yükümü hafifleten sevgili Fatma ÖZER, yeğenim Yağmur ve değerli dostum Elif ERGİN'e

Bana ikinci anne olan kayınvalidem Sevil'e

Her koşulda yanımda olan yoldaşım, sevgili eşim Nurlan'a çok teşekkür ederim.

Banu HAJIZADA

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Ailelerin Yaşam Boyu Öğrenme Gereksinimleri

Banu HAJIZADA

Bartın Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Hayat Boyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Sema SULAK GÜZEY

Bartın-2022, Sayfa: 57

Özel gereksinimli çocuğun aileye dahil olmasıyla birlikte aile yaşamında birçok sorun meydana gelirken aileler sürekli bir değişim sürecine girmektedir. Yaşamlarındaki değişikliklerle mücadele ederken aileler şüphesiz ki birtakım gereksinimler duymaktadır. Bu çalışma ile birer yetişkin olarak ele alınan özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin, çocuklarının doğmasıyla birlikte oluşan yaşam boyu öğrenme gereksinimleri üzerinde durulmuştur.

Çalışmada Aileler İçin Eğitim Gereksinimlerini Belirleme Formu kullanılmış ve özel gereksinimli çocuk sahibi 93 aileye uygulanmıştır. Verilerin analizinde SPSS23 (Statistical Package for Social Sciences) programı kullanılmıştır. Veriler t testi, varyans analizi (ANOVA) ve regresyon analizi ile analiz edilmiştir. Analizler sonucunda AEGBF maddeleri ile engel türü, ailedeki çocuk sayısı, ebeveynin eğitim durumu ve çocuğun yaşı değişkenleri arasında anlamlı derecede bir ilişki olduğu, AEGBF toplam puanı ile engel türü, ailedeki çocuk sayısı arasında anlamlı derecede bir ilişki olmadığı ($p>0,05$) ve AEGBF toplam puanı ile ebeveynin eğitim düzeyleri arasında anlamlı derecede bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Çalışma sonucunda birer öğretici olmak durumunda kalan özel eğitim gereksinimli çocuğu olan ebeveynler, sürekli öğrenme kavramını ilke edinerek çocuklarının gelişim sürecinde aktif rol oynayabilme, ilgi ve destekleri ile çocuğun gelişimini olumlu yönde etkileyebilme durumlarına vurgu yapılırken ailelerin yaşam boyu öğrenme süreçlerinin desteklenmesi ve eğitimlerin ulaşılabilir olması büyük önem taşıdığıının altı çizilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşam boyu öğrenme, özel gereksinimli çocuk, aile eğitimi.

ABSTRACT

M. Sc. Thesis

Lifelong Learning Needs Of Families With Special Needs Children

Banu HAJIZADA

Bartın University

Graduate School

Department of Life Long Learning

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Sema SULAK GÜZEY

Bartın-2022, pp: 57

With the inclusion of the child with special needs in the family, many problems occur in family life, and families enter a continuous process of change. While struggling with the changes in their lives, families undoubtedly feel some needs. In this study, the lifelong learning needs of parents with special needs children, who are considered as adults, which occur with the birth of their children, are emphasized.

In the study, the Educational Needs Determination Form for Families (AEGBF) was used and applied to 93 families with children with special needs. SPSS23 (Statistical Package for Social Sciences) program was used in the analysis of the data. Data were analyzed by t test, analysis of variance (ANOVA) and regression analysis. As a result of the analyzes, there was a significant relationship between the AEGBF items and the type of disability, the number of children in the family, the education level of the parents and the age of the child, there was no significant relationship between the total AEGBF score and the type of disability, and the number of children in the family ($p>0.05$). It was determined that there was a significant relationship between the total AEGBF score and the education level of the

parents($p < 0.05$).

Raising students who want to be successful in being educated in special education, who have to be a student to work, who want to be students who want to be successful in being educated in education, take an active role in targeting by gaining a basis in education, and who want to have a great purpose for the future of families who want to be targeted students with their support, and who want to attach great importance to the future of education It is underlined that students who want to be the target of trainings for students who want to gain great importance.

Keywords: Lifelong learning, child with special needs, family education.

İÇİNDEKİLER

_Toc94654215

BEYANNAME	ii
ÖN SÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLOLAR DİZİNİ.....	x
EKLER DİZİNİ.....	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xii
1.GİRİŞ.....	Error! Bookmark not defined.
1.1. Araştırmanın Problemi.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Alt Problemler	2
1.4. Araştırmanın Önemi	3
1.5. Sayıtlar	3
1.6. Sınırlılıklar	4
1.7. Tanımlar.....	4
2. LİTERATÜR ÖZETİ.....	6
2.1. Kavramsal Çerçeve	6
2.1.1.Yetişkin Eğitimi.....	6
2.1.2. Yaşam Boyu Öğrenme.....	7
2.1.2.1. Yaşam Boyu Öğrenmeyi Etkileyen Faktörler	8
2.1.2.2.Yaşam Boyu Öğrenmenin Faydaları	9
2.1.3. Aile Eğitimi	11
2.1.4. Özel Gereksinimli Bireyler ve Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Aileler	12
2.1.5. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Düzenlenen Aile Eğitimlerinin Önemi	16
2.1.6. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Eğitiminin Amaçları.....	18
2.1.7. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Gereksinimleri	21
2.1.8. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Hayat Boyu Öğrenme Gereksinimleri.....	23
3.YÖNTEM	26

3.1. Araştırma Modeli	26
3.2. Katılımcılar	26
3.3. Veri Toplama Aracı	26
3.3.1. Aileler İçin Eğitim Gereksinimlerini Belirleme Formu	27
3.4. Verilerin Toplanması	27
3.5. Verilerin Analizi	27
4. BULGULAR	28
4.1. Katılımcılara İlişkin Demografik Özellikler	28
4.2. AEGBF de Yer Alan Maddelere İlişkin Betimsel İstatistikler	29
4.3. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	31
4.4. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	33
4.5. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	35
4.6. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	37
4.7. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	40
4.8. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular	41
4.9. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	41
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	43
5.1. Tartışma ve Sonuç	43
5.2. Öneriler	48
KAYNAKÇA	49
EKLER	56

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo	Sayfa
No	No
4.1: Katılımcıların demografik özellikleri.....	28
4.2: Maddelere göre dağılımlar	29
4.3: AEGBF ile engel türleri arasındaki ilişkiyi inceleyen ki-kare analizi sonuçları.....	31
4.4: AEGBF ile çocuk sayısı arasındaki ilişkiyi inceleyen ki-kare analizi sonuçları.....	33
4.5: Maddeler ile ebeveynin eğitim düzeyleri arasındaki ilişkisinin incelenmesi.....	36
4.6: Maddeler ile çocuğun yaşı arasındaki ilişkisinin incelenmesi	38
4.7: Eğitim ihtiyacı toplam puanının, engel türü, ailedeki çocuk sayısı, ebeveynin eğitim düzeyi değişkenlerine göre farklılığını test eden ANOVA testi sonuçları.....	40
4.8: Eğitim ihtiyacı toplam puanının engele sahip çocuğun yaşı değişkeni ile ilişkisini inceleyen korelasyon testi sonuçları	41
4.9: Eğitim ihtiyacı puanının çocuğun yaşı ve engel türü değişkenlerine göre regresyon analizi sonuçları.....	42

EKLER DİZİNİ

Ek

Sayfa

No

No

EK 2. Aileler için eğitim gereksinimlerini belirleme formu 56

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

N	: kişi sayısı
P	: korelasyon katsayısı
SS	: standart sapma
%	: yüzde

KISALTMALAR

AEGBF	: Aileler İçin Eğitim Gereksinimlerini Belirleme Formu
ANOVA	: Analysis of Variance
BE	: Bedensel Engelli
ÖEHY	: Özel Eğitim Hizmetler Yönetmeliği
ÖÖG	: Özel Öğrenme Güçlüğü
ZE	: Zihinsel Engelli

1. GİRİŞ

Bu bölüm; araştırmanın problemini, amaçlarını, önemini, sınırlılıklarını, konuyla ilgili kavramların tanımlarını içinde barındırmaktadır.

1.1. Araştırmanın Problemi

Özel gereksinimli bireyler çeşitli sebeplerle bireysel özellik ve eğitim yetersizliği açısından yaşlılarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren kişilerdir (Şahin,2011). Özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin temel hedefi çocuklarının bağımsız birey olabilmelerini sağlamaktır. Çocuklarda bu durum ne kadar erken yaşlarda fark edilirse ve ne kadar erken eğitim almaya başlarsa akranların seviyesine o kadar kolay gelebilir ve bağımsız bir yaşam sürdürebilir. Bu süreçte aileler ise özel gereksinimli bir çocuğu olduğunu öğrendiği andan itibaren kendilerini bu duruma hazırlamalı ve çocuğun gereksinimine göre kendini geliştirmelidir. Birer yetişkin olan aileler için yaşam boyu sürecek olan bu süreç değişen ve gelişen eğitim öğretim, teknoloji, bilim ve bilgiler karşısında sürekli eğitimi gerekli kılmaktadır.

Yetişkinlerin eğitimi okul döneminden sonra da devam ederek yaşam boyu süre gelen bir süreç olmaktadır. Fakat bu eğitimlerin fayda sağlayabilmesi için ailelerin hangi eğitimlere ihtiyaç duydukları belirlenip, o yönde eğitim çalışmaları gerçekleştirilmelidir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin yaşam boyu öğrenme gereksinimlerini tespit etmektir. Bu doğrultuda araştırmanın problem cümlesi ‘Özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin yaşam boyu öğrenme gereksinimleri nelerdir?’ olarak kurulmuştur.

1.3. Alt Problemler

1. Özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin yaşam boyu öğrenme gereksinimleri ölçeği maddeleri ile engel türü arasında nasıl bir ilişki vardır?
2. Özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin yaşam boyu öğrenme gereksinimleri ölçeği maddeleri ile ailedeki çocuk sayısı arasında nasıl bir ilişki vardır?
3. Özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin yaşam boyu öğrenme gereksinimleri ölçeği maddeleri ile ebeveynin eğitim durumu arasında nasıl bir ilişki vardır?
4. Özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin yaşam boyu öğrenme gereksinimleri ölçeği maddeleri ile çocuğun yaşı arasında nasıl bir ilişki vardır?
5. Özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin yaşam boyu öğrenme gereksinimleri ölçeği toplam puanları, engel türü, ailedeki çocuk sayısı ve ebeveynin eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
6. Özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin yaşam boyu öğrenme gereksinimleri ölçeği toplam puanı ile çocuğun yaşı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
7. Özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin yaşam boyu öğrenme gereksinimleri ölçeği toplam puanı üzerinde çocuğun yaşı ve engel türü etkili midir?

şeklinde oluşturulmuştur.

1.4. Araştırmanın Önemi

Okul ortamı ile sınırlı kalmayan ve yaşanan tüm değişimlere uyum sağlayabilen bir eğitim modeli ile yaşam boyunca süren bir eğitim hedeflenmektedir. Topum için hedeflenen bu eğitim modeli tüm çocukların ilk öğretmenleri olan ailelerini de kapsamaktadır. Ailelerin eğitilmesi çocuğun okul ortamına daha iyi uyum sağlamasına, daha başarılı olmasına ve daha geniş kapsamlı olarak iletişim becerileri gelişmiş, toplumsal bağı güçlü, bedensel ve ruhsal yönden sağlıklı olan bireylerin yetiştirilmesi için çok önemlidir. Bu önem özel gereksinimli çocuğı olan aileler için de geçerlidir. Fakat diğer ailelerden ayrı olarak özel gereksinimli çocuğı olan ailelerin eğitilmesi çocuklarının tanı almasıyla beraber başlayan zorlu hayat şartlarına uyum sağlamak, çocuklara bağımsız yaşam becerisi kazandırabilmek ve çocukları için gerekli olan tüm bilgi ve ihtiyaçları gidermek adına daha çok önemlidir. Bu doğrultuda bu çalışma, ailelerin ne tür desteklere ve eğitimlere ihtiyaç duyduğunu belirlemek ve bu yönde yapılacak çalışmalara kaynak olabilmesi adına önem ifade etmektedir.

1.5. Sayıtlılar

Araştırmaya katılan ebeveynlerin soruları cevaplarken gerçek duygu ve düşüncelerini yansıttıkları varsayılmaktadır.

1.6. Sınırlılıklar

Araştırma yalnızca;

- Bartın ili,

- Bedensel engelli, zihinsel engelli, özel öğrenme güçlüğü ve otizm spektrum bozukluğu tanısı almış olan, özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerle gerçekleştirilmiştir.

1.7. Tanımlar

Yetişkin Eğitimi: Zorunlu öğrenim döneminin dışındaki, okula gitme zorunluluğu olmayan kişilerin, yaşamda bir şekilde karşılaştıkları öğrenme ihtiyaçlarını ve eğitim alma isteklerini ve belli bir konuya karşın ilgilerini doyurmak veya uzmanlaşmak üzere, özellikle programlanmış etkinlikler ve uygulamalardır (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü, 1977).

Yaşam Boyu Öğrenme: Bir bireyin yaşamı boyunca bilgi, beceri ve yeterliliklerini, sosyal ya da mesleki açıdan iyileştirmek ve genişletmek için gerçekleştirdiği tüm etkinliklerdir (Avrupa Komisyonu, 2002).

Özel Gereksinimli Birey: Çeşitli sebeplerden dolayı farklı gelişim özellikleri ve eğitim yeterlilikleri bulunan ve farklı gereksinimleri olan bireylere özel gereksinimli birey denir (Eripek, 2002).

Otizm Spektrum Bozukluğu : Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) hayat boyu devam eden, doğumdan sonraki ilk üç yıl içerisinde ortaya çıkan nörogelişimsel bir bozukluktur (Amerikan Psikiyatri Derneği, 2013).

Zihinsel Engelli Birey: Zihinsel işlevler açısından önemli derecede normalden gerilik gösteren ve bununla beraber topluma uyum göstermede problem yaşayan bireyler olarak tanımlanmaktadır (Sakarya, 2011).

Bedensel Engelli Birey: Bedensel engelli birey Özel Eğitim Hizmetler Yönetmeliği'nde (2018) “Kas, iskelet ve sinir sistemindeki bozukluklar nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey” olarak tanımlanmaktadır.

Görme Engelli Birey: Renk körlüğü, gece körlüğü, gözlerinden birinde ya da ikisinde tam veya kısmi görme kaybı ya da bozukluğu olan ve göz protezi kullanan kişilere görme engelli denir (Türkiye Özürlüler Araştırması, 2002).

İşitme Engelli Birey: Tek ve iki kulağıyla dil ile ilgili bilgileri toplamada ve konuşmayı anlamada işitmeyi sağlayamayan ve bunlardan dolayı önemli ölçüde eğitimi etkilenen, özel eğitim ve destek eğitime ihtiyacı olan kişilere işitme engelli denir (Başkonak, 2019).

2.LİTERATÜR ÖZETİ

Araştırmanın bu kısmında alan yazın araştırması sonucunda konu ile ilgili genel bir açıklama yapılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda yetişkin eğitimi yaşam boyu öğrenme, aile eğitimi, özel gereksinimli aile gibi kavramlar açıklanmıştır.

2.1.Kavramsal Çerçeve

Araştırmanın kavramsal çerçevesi bu başlık altında ele alınmıştır.

2.1.1. Yetişkin Eğitimi

Öğrenme ihtiyacının bitmemesi ve hayat boyu devam eden ihtiyaçları karşılayacak eğitim olanaklarının sağlanması konuları Yetişkin Eğitimi ile ilintilidir. Yetişkin Eğitimi yetişkin kategorisine giren bireylerin, yeteneklerini geliştirmelerine, kişisel gelişimleri ve bilgilerini arttırmalarına, teknik ve mesleki uzmanlıklarını genişletmelerine; toplumsal, ekonomik ve kültürel yönden gelişimleri amacıyla düzeyi ve yöntemi fark etmeksizin, zorunlu eğitim veya zorunlu eğitim sonrasında olan tüm düzenli eğitim süreçleridir (UNESCO, 1985).

Toplum, bilim ve teknolojiyle doğru orantılı olarak değişim göstermelidir. Toplumun yeniliklere, gelişmelere, değişimlere uyum sağlaması ve güncel olabilmesi için; yeni bilgilere ve dolayısıyla yeterliklere ulaşabilmesi gerekir. Bu amaçla özellikle örgün eğitimini tamamlamış bireyler için geliştirilen yetişkin eğitimi programları mevcuttur. Bu eğitimlerle hızlı yol alınması hedeflenmektedir ve yetişkin eğitimi hizmeti büyük önem teşkil etmektedir (Özdikmenli, 2009). Yetişkin Eğitimi'ne ihtiyaç duyulma nedenleri; hızlı teknolojik gelişmeler, kadının konumunun değişimi, iş dünyasındaki değişimler, yeniliği takip etme ve

uyum sağlama ihtiyacı, insan yaşamının daha uzun olması, boş zamanları aktif geçirme isteği, yaşam boyu öğrenmeye verilen önemin artması, insanların hakları konusunda bilinçlenmesi şeklinde açıklanmaktadır (Coşkun,2012).

OECD raporuna göre; toplumlar ulusal bir politika gereği olarak yetişkinlerin eğitime ağırlık vermektedir. Hem kişinin hem toplumun hızlı değişmesi ve gelişmesi için iyi programlanmış Yetişkin Eğitimi hizmetleri gereklidir. Kişilerin kendi inisiyatiflerine bağlı olarak toplumsal değişmeye ayak uydurması için Yetişkin Eğitimi'nin cazip hale gelmesine ihtiyaç vardır (Doğan, 2010). Özel İhtisas Komisyonu Raporu'na (2001) göre, yetişkin eğitimi; yaşam boyu eğitimde fırsatlar oluşturarak bireylerin kişisel gelişimini sağlamak, ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek, toplumsal bütünleşmeyi gerçekleştirmek gibi amaçlara sahiptir.

Yetişkin eğitimi; hapisane, yaşlı bakımı, ebeveynlere yönelik ve mesleki, siyasi ve kültürel gelişim için yapılan tüm eğitim aktivitelerini kapsar (Duman, 2000). Aynı zamanda yetişkin eğitimi yaşam boyu öğrenmenin önemli bir bileşenidir.

2.1.2. Yaşam Boyu Öğrenme

Hayat Boyu Eğitim veya Örgün Olmayan Eğitim Özel İhtisas Komisyonu Raporu (2001, s. 12)'nda yaşam boyu öğrenme, “gelişen yaşam standartlarına ayak uydurabilme, globalleşen ekonomik dünyaya doğru atılan adımda insan gücünün etkili bir şekilde kullanılması, bilgi ve iletişim teknolojilerinin geniş alanlara aktarılıp yayılması ve üretim ve hizmet sektörlerinde kullanılacak bilgi ve becerilere sahip bir nüfusa olan ihtiyaç doğrultusunda, insan yetiştirmeyi hedefleyen yeni bir yaklaşımdır” şeklinde ifade edilmektedir. Avrupa Komisyonu'nun (2002) tanımına göre ise yaşam boyu öğrenme; “bireyin yaşamı boyunca bilgisini, becerilerini, yeterliklerini bireysel, sosyal ya da mesleki olarak geliştirmeyi amaçlayan tüm etkinlikler” olarak tanımlanmaktadır.

Yaşam boyu öğrenmede bireysel gelişim için gerçekleştirilen eğitimlerle beraber ekonomik ve toplumsal sonuçlar da bulunmaktadır. Sosyal ve ekonomik yapılardan kaynaklanabilecek dışlanmalardan sıyrılmayı, toplumla daha çok bir arada olarak varlığını her alanda gösterebilmeyi, iş sektöründeki farklılaşmalar, işe devam edilebilirliğin önündeki engellerin kalkması hayat boyu öğrenmenin kazandırdığı olumlu sonuçlar arasındadır (Toprak ve Erdoğan, 2012).

2.1.2.1.Yaşam Boyu Öğrenmeyi Etkileyen Faktörler

Yaşam boyu öğrenme denilince akla insanların beceri ve yeteneklerini geliştirmek için başvurdukları tüm aktiviteler gelir. Yetişkinler bu aktiviteler sırasında çeşitli problemlerle karşılaşabilir. Bu problemler; ekonomik ve ulaşım yetersizlikleri, aktivitelerin başlama zamanlarının uymaması, anne babaların çocuklarını aktivite sırasında emanet edebileceği yerlerin olmaması, çevre ve yaşlıları tarafından alay edilme korkusu şeklinde sıralanabilir. Yaşam boyu öğrenme aktivitelerine katılım gösterenler ise sınıfların yeterli büyüklükte olmaması, temizlik kurallarına yeteri kadar uyulmaması, kurs saatlerinin uygun olmaması, ders materyallerini yeterli olamaması gibi problemlerde karşılaşmaktadır. Aynı zamanda eğitim veren bireyler de farklı problemlerle karşı karşıya kalmaktadır. Öğrencilerin seviyelerinin birbirinden çok farklı olması, fiziksel engelli olanlara uygun koşulların olmaması, ders araç gereçlerinin eksik olması, verilecek eğitimin programının olamaması ya da var olan programın yeterli gelmemesi, eğitim alanların taleplerinde farklılıklar olması başlıca problemler arasındadır (Laal, 2011).

Longworth (2003), yaşam boyu öğrenmenin önündeki engelleri şu şekilde özetlemektedir:

- Zihinsel engeller olarak, ailede öğrenme kültürünün güçsüz olması, öğrenme isteğinin zayıflığı, düşük benlik algısı, çocukta öğrenmeyle ilgili travma geçmişi olması,
- Ekonomik engeller olarak maddi yetersizlikler, evde uygun koşulların ve ortamın bulunmaması,

- Eriřim engelleri olarak eğitim ortamına uzaklık,
- Tasarım engelleri olarak öğrencilerin ihtiyaçlarının ve kişisel farklılıklarının dikkate alınmaması,
- Bilgi engelleri olarak eğitim verenlerin yeterli ve kaliteli bilgi ve tavsiyelere sahip olmayarak başarısızlık sergilemeleri ve bireyleri eğitim ortamlarına çekememeleridir.

2.1.2.2. Yaşam Boyu Öğrenmenin Faydaları

Günümüz dünyası bireylerin alışılmışın dışında bilgileri anlaması, yorumlaması ve kullanmasını gerekli kılmaktadır. Bu yüzden tüm öğrenme türlerini bilmek ve onlara önem vermek gerekmektedir. Eğitimim sürekliliği fertlere olduğu kadar ulusların toplumlarına ve ekonomisine de katkı sağlar. Dench ve Regan (2000) yaşam boyu öğrenmenin ekonomik olarak fayda sağlaması, bireylerin mesleki uzmanlaşma ve iş sahasında oluşan rekabete uyum sağlaması, ülkeler arasındaki ekonomide yerini koruyabilmesi ve gücünü arttırabilmesi için insanların devamlı yeni beceri ve öğrenimlere açık olması gerektiğini söylemektedirler. Laal ve Salamati (2012) tarafından “Yaşam Boyu Öğrenme; Neden Ona İhtiyacımız Var?” isimli yayınlarında, yaşam boyu öğrenmenin faydalarını aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

- Tüm bireylere lazım olacak bilgi, beceri, davranış, anlayış ve önem kazandırır.
- Yaşam boyu öğrenmede çalışanların yenliğe sürekli açık olması, yeni fikir ve beceriler üretmesi toplumu daha üretken ve yenilikçi kılar. Yaşam boyu öğrenme faaliyetini hayat felsefesi haline getiren insanlar iş sahasında yaşayacakları sorunlarla daha rahat başa çıkmakta ve ihtiyaç duyulan değişime daha ahat adapte olmaktadırlar.
- Yaşam boyu öğrenme ekonomiyi güçlendirir. Ekonominin gelişmesi vatandaşlarının ne kadar çok yeni fikir, beceri ve yetenek geliştirdiğine bağlıdır. Ekonominin

gelişmesi ve güçlenmeside o ülkenin yurttaşlarının daha çok kazanması ve iyi koşullarda yaşaması anlamına gelmektedir (CanLearn, 2009).

Bu bağlamda 21. Yüzyıl insanların yaşam boyu öğrenen olması gerekmektedir. Dünya hızlı bir şekilde değiştiği için bireyler öğrenmeleriyle gelişmeleriyle bu hıza ayak uydurmalıdır. Aksi takdirde tüm bu yeniliklerin uzağında kalmış olur. Yeniliklerden uzak kalmamak için insanların aşağıdaki yaşam boyu öğrenme özelliklerini taşıması gerekmektedir. Bu özellikler (Eggelmeyer, 2010) :

- Bünyesine yeni özellikler katmak,
- Aktarılabılır becerilerin gelişimine faydalı etki etmek,
- Çalışma alanlarına katkı sağlamak ve mesleki anlamda her zaman yükselmeyi hedeflemek,
- Beceri eksikliklerini gidermek,
- Bilgi birikimine katkı sağlamak,
- Toplum için faydalı işler yapmak,
- Zihinsel farkındalığı sağlayan eğitim aktivitelerini tecrübe etmek,
- Kişisel ve profesyonel memnuniyeti sağlamak şeklindedir.

Bireylerin öğrenmek için doğal bir isteği vardır. Bu istek doğrultusunda hareket edilebilmesi ve bundan fayda kazanılması için desteklenmesi gerekmektedir. Yaşam boyu öğrenmenin insanlara kazandırdığı ekonomik güçten, kaliteli yaşamdan faydalanabilmek için sürekli yaşam boyu öğrenme benimsenmelidir (Eggelmeyer, 2010). Yaşam boyu öğrenmenin gerekli olduğu yapılardan biri ise ailedir. Ailelere, doğru anne baba olabilmek, ailesine ve topluma faydalı bireyler kazandırabilmek, çocuklarının gelişim dönemleri, eğitimleri, kariyer seçimleri gibi her türlü alanda destek olabilmek için yetişkin eğitimlerinden biri olan aile eğitimleri hizmetleri sunulmaktadır. Yaşam boyu öğrenme kapsamında, aile eğitimleri ülkemizde son zamanlarda gerçekleştirilen önemli yetişkin eğitimlerinden biri haline gelmiştir (Ay ve Şahan, 2018).

2.1.3. Aile Eğitimi

Aile eğitimleri, ailenin toplumu temsil etmesi sebebiyle diğer yetişkin eğitimlerinden farklı noktada değerlendirilmektedir. Aile eğitimleri sonunda elde edilen kazanım, eğitime katılan bireyin kendi gelişiminin yanında, diğer aile bireylerini doğrudan ve toplumu da dolaylı yoldan etkilemektedir. Bu yönüyle bakıldığında, beden ve ruh sağlığı yerinde olan, etkili iletişim becerilerine sahip, toplumla bağları güçlü olan bireylerin yetiştirilmesi bakımından aile eğitimleri önemlidir. Örgün eğitimden gerektiği kadar yararlanmayan bireyler, çocuk sahibi olduktan sonra çocuklarına aile içinde verilmesi gereken eğitimi vermekte ve çocuklarının okul eğitimlerine katkı sağlamakta problem yaşamaktadırlar. Anne ve babaların bu problemini yok etmek için aile eğitimleri etkin bir araçtır. Aile eğitimlerinin esas amacı ebeveynlere anne ve babalığın farklı yanları hakkında bilgi vermek; farkındalığı yüksek bir aile olmasını sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda da aile eğitimleri ebeveynlerin ve çocuklarının ihtiyaçlarına göre oluşturulmaktadır (Cavkaytar, 2010).

Toplumun temel yapı taşı ailedir. Buna göre sağlıklı toplumların oluşması için, ebeveynin çocuğun eğitimiyle ilgili olarak hedefledikleri önemlidir. Aileyi bir okula benzetirsek, anne babalar o okuldaki eğitimciler ve aynı zamanda öğrencilerdir. Ailenin çocuk eğitimine bakış açısı, içinde yaşadığı toplumun kültürüne ve temel değerlerine göre farklılık göstermektedir. Aileler çocuklarının gelişimlerini hayat başlangıcından itibaren birinci derecede etkilemektedirler. Aileler, çocuklarıyla ilgili gereksinimler doğrultusunda, uzmanlardan bilgi almalıdırlar. Bu sayede anne babalar, çocuklarının etkin ve sağlam, güçsüz ve pasif yanları hakkında bilgi sahibi olacaklardır (Varol, 2005)

Anne baba olmak çocukların besleme, sağlıklarını koruma, güvenliklerini sağlama ve var olabilmek için gerekli bilgi ve becerileri kazanmaları için destek sağlamayı gerektirmektedir. Bu gereklilikleri karşılanmayan çocuklar eğitim ortamlarında huzursuz hissettikleri için sınıfta yeterli çabayı göstermez, gerekli başarıyı ve katılımı sağlayamazlar. Tam tersi anne ve babalarından destek gören çocukların başarıları daha yüksektir. Eğitim veren kurum ve kuruluşların görevi çocukları ile ilgili her konuda aileleri bilgilendirmekken, ailelerin görevi

ise çocuklarının ders başarısını ve davranışlarını değerlendirmek ve eğitimlerine dahil olmaktır (Norman, 2005). Çocuklar için ilk eğitimci görevini üstlenen aile aynı zamanda okul öğretmenlerinin de ortağıdır.

Aile eğitimleri her aile için önem arz etmektedir. Fakat bazı aileler vardır ki çocuklarının gelişim dönemleri, bedensel ve zihinsel yapıları, tutum ve davranışları diğer çocuklara göre farklılık gösterir. Bu aileler özel gereksinimli çocukların aileleridir.

2.1.4. Özel Gereksinimli Bireyler ve Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Aileler

Aile, insanı yaşamı süresince etkileyen, toplumsal, psikolojik ve biyolojik ögeler içeren geniş kapsamlı bir kurumdur. Aile içerisindeyken ferdin edindiği duygular, düşünceler, inançlar ve davranışlar toplumun kültürel ve sosyal köklerini oluşturur. Ayrıca anne babaların evlatlarını büyütürken içerisinde yaşadığı toplumsal kültüre bağlı olarak tavır ve tutumlardan etkilenmektedir. İnanç, değer, gelenek, çocuğa karşı ilgili olup olmama, otoriter ya da baskıcı olma etkilenilen bazı alanlardır (Eyce, 2014).

Yaşam boyu gelişim teorisinde, genç yetişkinlik döneminde hayat arkadaşı bulma, evlenme, çocuk yapma ve büyütme gibi gelişim sorumlulukları bulunmaktadır. Aileye çocukların dahil olmasıyla beraber büyüme, çocukları yetiştirme, aile ortamını en uygun hale getirme gibi bazı sorumluluklar da eklenmekte ve aile anne baba olmak gibi yeni rollerine uyum sağlamak için çabalamaktadır. Aileler bebek haberini aldıktan sonra bebeğin dünyaya gelmesiyle yaşayacakları farklılıklara ve yeniliklere hazır olma uğraşı vermektedir. Sağlam ve problemsiz bir evlat dünyaya getirmeyi bekleyen ailelerin ise sağlıklı bir çocuk dünyaya getirmiş olması tüm zorlukların yanında en yıkıcı olanlardan biri olmaktadır (Beşikçi, 2000).

Çocukların her birinin kendine özel vücut yapısı, öğrenme gayreti, duyguları bulunmaktadır. Her çocukta farklı olan bu özellikler çoğunlukla duygusal, zihinsel ve fiziksel özellikler başlıkları altında toplanmaktadır. Bireyler arasında fark belli bir noktaya kadar normal kabul edilirken belli bir noktadan sonra özel gereksinim meydana gelmektedir (Dünya Engelliler Vakfı, 2010). ‘Özel gereksinimli birey’ ilk kez Amerika Birleşik Devletleri Anne ve Çocuk Sağlığı Bürosu tarafından, kronik gelişimsel, fiziksel, davranışsal veya duygusal bir rahatsızlığı olan ya da risk altında bulunan ve sağlık ve diğer hizmetlere normalden daha fazla ihtiyaç duyan çocuklar olarak tanımlanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Özel Eğitim Hizmetler Yönetmeliği’nde (2018) ise ‘özel eğitime ihtiyacı olan birey’ olarak adlandırılıp, ‘bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren birey’ olarak tanımlanmaktadır.

Özel gereksinimli bireyler, bireysel farklılığının derecesi, nedeni, olduğu dönem, yaşı, cinsiyeti gibi birçok koşul göz önünde bulundurularak davranış ve öğrenme özelliklerine göre sınıflandırılmaktadırlar. Bu sınıflar (Akçamete ve Yıldırım, 2014):

- Otizmli olan birey (Ağır, orta ve hafif olarak ayrılmıştır),
- Zihinsel engelli birey (Çok ağır, ağır, orta ve hafif olarak ayrılmıştır),
- Bedensel engelli birey,
- Görme engelli birey,
- İşitme engelli birey,
- Özel yetenekli birey olarak sıralanmaktadır.

Birçok kaynak özel gereksinimli olmanın sebeplerini doğumdan önce, doğum anında ve doğumdan sonra olmak üzere üçe ayırmaktadır. Doğum öncesi sebepler olarak doğum yapanın yaşı ve doğum sıklığı, akraba evlilikleri, genetik hastalıklar, annenin sürekli hastalıkları, gebe kansızlığı, mikrosefali, hamilelik sırasında yaşanan kanamalar, hamilenin ateşli, enfeksiyonel hastalıklar geçirmesi, zararlı alışkanlıklarının olması, sağlıklı ve

yetersiz beslenmesi olarak sıralanabilir (Koparan, 2003). Doğum sırasından kaynaklanan bazı sebepler; uygun olmayan, sağlıklı alanlarda doğum yapılması, doğum esnasında yanlış uygulamalar ve yaşanan travmalardır. Doğumdan sonraki bazı sebepler ise başta bulaşıcı hastalıklar olmak üzere, doğum sonrasında oksijen yetmezliği, solunum yetersizliği, kazalar, çocuğa yönelik kaliteli bakım hizmetlerinin bulunmaması, çocukların büyüme sırasında gerekli maddi, manevi ve duygusal ihtiyaçlarının giderilmemesidir (Dünya Engelliler Vakfı, 2010).

Ailelerin çocuklarının özel gereksinimli olduğunu öğrendiklerinde çocukları ve özel gereksinimi hakkında aldıkları ilk bilginin onlara anlatım şekli, ailenin bu duruma karşı uyum gösterme sürecini etkilemektedir. Aileler ile uzmanlar arasındaki iletişim şekli ailenin hissettiği duygu ile ilişkilidir. Aileler ve uzmanlar arasındaki iletişim şekline göre aileler, kaygı, acı, çaresizlik ve yalnızlık duygularını yaşamakta veya çocuklarının gelişimi için istekli ve destekleyici bir tutum sergilemektedir. Çocuğa sergilenen tutum ve davranışlarda ilk bilgilendirme anındaki etkileşim çok büyük önem taşımaktadır (Akkök ve Özer, 2018).

Hayat; psikoloji, ekonomi, eğitim, sosyal, sağlık ve fiziki olarak kendisini fark ettiren zor bir süreçten ibarettir. Bu süreçte yaşanan zorluklar bireyin ruhsal durumunu zedeleyerek hem yaşamsal faaliyetler için enerji sağlarken hem de bütün enerjisini tüketerek bireyi savunmasız, güçsüz ve çaresiz bırakabilmektedir. Tüm bu zorlu yaşama bir de özel gereksinimli bireyin katılması ve onun ihtiyaçlarını gidermek, bakımını sağlamak ebeveynler açısından daha da zorlu bir yaşama neden olmaktadır. Aile bireyleri bu süreçte ekonomik, sosyal ve duygusal olarak çöküntü yaşamaktadır. Özel gereksinimin giderilemez olduğu düşüncesi aileleri duygusal sarsıntı yaşatmakta ve onları etkilemektedir. Ailelerin sosyal hayatları da bireysel veya çevresel nedenlerle olumsuz yönde ilerleyebilmektedir (Kaçan, 2012).

Gelişimsel olarak akranlarıyla uyum gösteren çocukların ebeveynleri bile çocuklarının geleceği konusunda zaman zaman endişe duyarken, hayatı boyunca bakıma ve korunmaya ihtiyaç duyan çocuğa sahip olan aileler bunu sürekli yaşamaktadır. Bu doğrultuda da özel

gereksinimli çocuğa sahip aileler çocuklarına nasıl davranacakları, nasıl ve ne şekilde bakım sağlayabilecekleri konusunda bilgi sahibi olmaya çalışmaktadırlar. Gelişimsel olarak gerilik gösteren bireyin aileye girmesi aileyi derinden etkilemekte ve fazlasıyla strese sokmaktadır. Bu durum ailenin sosyal olarak uyum problemleri yaşamasına, çocuğun durumunu açıklamakta zorluk yaşamasına neden olmaktadır. Sonuç olarak da bazen ailelerin bu durumlarla karşı karşıya kalmamak için kendilerini toplumdan izole etmelerine neden olmaktadır (Erdoğan, 2013).

Özel gereksinimli bireyin gereksinim durumuna göre yaşadığı sorunlar bireyin kendisini de ailesini de etkilemektedir. Çocukta görülen iyi ve kötü her gelişme de ailenin tutumunda ve davranışında belirleyici olmaktadır. Ailelere çocuklarının özel gereksinimiyle ilgili bilgi paylaşımı sağlanırken sergilenen tutum, koşullar ve çevre faktörleri ailenin, çocuğunun durumuna alışması ve kabul etmesine büyük etki etmektedir. Aileye katılan özel gereksinimli birey hakkında aileye doğru bilgi verilmeli ve bu bilgi de aile ve çocuk için bu uzun ve zorlu olan yola daha kolay uyum sağlamasına destek olunmalıdır. Bu yüzden bu zorlu süreçte ailelere çocukları tanı aldığı andan itibaren aile desteği verilmeli ve ailenin endişe ve korkularını hafifletecek ve durum ile ilgili bilgi gereksinimlerini giderecek olan destek süreci başlamalıdır. Toplumun ve devletin bu ailelere ve çocuklara sağladığı hizmet ve desteklerde aileler açısından çok büyük önem arz etmektedir (Akkök ve Özer, 2018).

Özel gereksinimli çocuğu olan ailenin, çocuklarının yetersizliklerini tartışabilmesi, destekleriyle bağımsız olmasını sağlamak ve sevgi vermek arasında denge kurabilmesi, gerçeğe uygun amaçlar belirlemek için uzmanlarla birlik olabilmesi, bireysel hayatlarına devam edebilmesi gibi davranışlar ailenin çocuğunun durumunu kabullendiğini göstermektedir. Özel gereksinimli bireyin dahil olduğu ailelerde bir süre sonra farklılıklar meydana gelmektedir. Anne babalar çocuklarına destek olabilmek için kişisel gelişimlerini artırmaya başlamakta ve yeni çözüm yolları aramaktadır. Bu aileler yalnızca kendi ailelerine değil, aynı problemle karşı karşıya olan diğer ailelere de destek olmaya çalışmakta ve vakıf ve derneklerde gönüllü işlemek, bazı hizmet alanlarında öncü gönüllü olmak, eğitmen olarak görev almak ve siyasal bir kimlik edinmek gibi yeni görevler de almaktadır (Coşkun ve Akkaş, 2009).

Ailelerin çocuklarına destek olmak için aldıkları eğitimler ebeveynlerin çevrelerinde olan olanaklardan faydalanma ihtimalini artırmaktadır. Bu yüzden bu aileler için eğitimlerin düzenlenmesi ve artırılması çok önemlidir. Aileler bireysel yeterliliklerini arttırmak, çocukları için özel eğitim algılarını geliştirmek ve onlarla oldukları zamanı daha kaliteli geçirebilmek için hazırlanan aile eğitimlerinde yer almalıdır. Aileler çocukları tanıdıktan hemen sonrasında, tüm yaşamları boyunca zorlu hayat şartlarının üstesinden gelemeye çalışmaktadır. Bu süreçte çocuklarının gelişimini onlarla beraber takip eden ve çocuklarının durumuna uygun eğitim programları oluşturan bireyler ise özel eğitimcilerdir. Bundan dolayı aile ve eğitimci arasında oluşan bağ, çocuğun yaşam becerilerini bağımsızca gerçekleştirebilmesini sağlamak için çok önemlidir. Bu bağın oluşabilmesi için, eğitimcilerin, ebeveynleri çok iyi tanıması; bunun içinde etkinlik programları hazırlaması ve ebeveynleri de eğitime katması önemli bir gerekliliktir (Sarı, 2010).

Ailelere sunulan eğitimler de birden çok farklı gereksinime sahip, yetersizlikten etkilenmiş bir çocukla karşı karşıya kalındığında, ebeveynlere çocuklarıyla uzun bir süre kullanabilecekleri eğitim yöntemleri kazandırılırsa, çocuklarının gelişim dönemlerinde değişen sorunlarını ortadan kaldırmak için kullanabilecekleri yeterli bilgi ve becerileri edinmeleri sağlanmış olunacaktır. Bu ailelere verilen eğitimlerdeki ana düşünce, eğitim programlarının çocuk ve ailenin eğitim gereksinimlerine göre oluşturulmasıdır (Küçükkaraca, 2000).

2.1.5. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Düzenlenen Aile Eğitimlerinin Önemi

Özel eğitim gereksinimli çocukların eğitimleri ve toplumsal yaşamında gereksinimlerin karşılanması ve desteklenmesi ailelerin çocuklarına gösterdikleri ilgi ve öncelik ile yakından ilişkilidir. Ailelerin özel gereksinimli çocukların başarısında anahtar rolü taşıdığı bir gerçektir. Özel gereksinimli çocuğa sahip aileler hem duygusal süreçte hem de çocuğun eğitimiyle ilgili durumlarda çıkabilecek problemlerle baş etmeye çalışırken, verilecek

profesyonel destekte dört temel amaçtan bahsedilebilir. Bunlar; anne-babanın çocukla yapılan eğitim sürecine dahil olması, aileyi duygusal olarak desteklemek, bilgi alışverişinde bulunmak, anne-baba-çocuk ilişkisini arttırmaktır. Bu hedeflerle ailelerin çocuklarıyla gerçekleştirecekleri etkinliklerde özel eğitimliyle alakalı teknik ve yöntemlerin kazandırıldığı, aileye verilen eğitim programlarında, ailenin eğitime aktif katılım göstermesi, bu durumu yaşayan diğer ebeveynlerle bir araya gelerek duygularını paylaşabilmeleri ve kendi yaşanmışlıklarından yola çıkarak birbirlerine paylaşım ve destek sağlayabilecekleri etkinlikler oluşturulması, ebeveynlerle çocukları arasındaki iletişimin artırılması, rehberlik ve danışma hizmeti olarak çocuğun eğitim aldığı kurumca sağlanmalıdır (Fırat, 2000).

Aileler özel gereksinimli olan çocuklarının ihtiyaçlarını ve oluşabilecek sorunlara dair bilgi edinirlerse, çocuklarının durumunu yorumlayabilir ve beklentilerini bu şekilde oluşturabilirler. Ailelerin çocukları için gelecek beklentileri, çocuğun serbest yaşam becerileri edinmelerine yönelik olmaktadır ve aileler için çocuğun kendi kendine yetebilmesi ve kendini açıklayabilmesi en gerekli ve önemli gelişimdir (Akkök ve Özer, 2018). Ailelerin eğitime katılması çocuklarının gelişimi için önemli bir faktördür. Ailelerin eğitime katılmasının mutlak olması farklı birçok sebepten kaynaklanmaktadır. Bunlardan bazıları; fazla korumacı ailelerin çocuklarının bazı becerileri kazanmalarında gecikmesine neden olması, çocukların birçok sebeple ihmal edilmesi ve buna bağlı olarak temel gereksinimlerinin giderilmemesi, çocuğun kapasitesinin üstünde bir beklentiye girilmesi ve bu beklenti karşılanmayınca örtük ya da açık bir şekilde çocuğun kabul edilmemesi ve bunların verdiği travmaların yıllarca düzeltilememesidir (Çağlar, 2000).

Ailelerin çocuklarının gelişimine destek olabilmesi için birçok uygulama gerçekleştirilebilir. Bunlardan birincisi aile ve uzmanın bir araya gelerek çocuk hakkında bilgi alışverişi yapmasıdır. Bu görüşmede uzman, aileye çocuğunun eğitimi için gerekli etkinlikler hakkında bilgi sağlar. İkinci uygulama olarak çocuğun performansı hakkında bilgi verici bir gelişim izleme defteri tutmaktır. Bu deftere çocukla gerçekleştirilen çalışmalar ve kazanımlarla ilgili notlar kaydedilir ve aile bu konuyla ilgili bilgilendirilerek evde çalışmaların devam etmesi sağlanır. Üçüncü uygulama olarak ailelere çocuklarının genel gelişim durumu ile ilgili bilgi verilebilecek veli toplantılarıdır. Çocukla, eğitim

gerçekleştirilirken karşılaşılan sorunların üstesinden gelebilmek için çözüm yolları hakkında bilgi paylaşımı sağlanır. Dördüncü uygulama olarak ailelerin ihtiyaç duydukları konular hakkında detaylı bir eğitim oluşturularak sunulan aile seminerleri hazırlamaktır. Son olarak yapılabilecek bir diğer uygulama ise ev ziyaretleridir. Ev ziyaretleriyle aile bireylerinin tamamının çocuğun eğitime katılması sağlanır (Sarı, 2010).

Ailelere sunulan erken eğitimlerle, ailelere çocuklarının nitelikleri, kapasitesi, geliştirilmeli olan becerileri, çocuğa uygun tepkilerin geliştirilmesi, çocuğa uygun ortamın hazırlanması ve ailelere özel ve en uygun programların oluşturulması sağlanmaktadır. Hazırlanan bu programlara katılan ebeveynlerde anlamlı farklılıklar gözlenmekte ve çocuklarıyla ilgili daha çok bilgi edinimi sağlamakta, çocukları ile iletişim becerileri gelişmektedirler. Aynı zamanda sosyal, duygusal ve iletişim becerileri açısından çocuklarının gelişimine destek sağlayabilmektedirler (Vural, 2007).

2.1.6. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Eğitiminin Amaçları

Aileyi Bilgilendirme: Çocukların sahip olduğu yetersizliğin tür ve düzeyi hakkında ve bu yetersizliğin çocuğun hayatını nasıl etkileyebileceği konularında aileyi bilgilendirmek aile eğitiminin amaçlarından biridir. Ayrıca çocukları için sağlanabilecek tıbbi ve eğitsel hizmetler, bu hizmetlerin hangi kurum ve kuruluşlarca sağlanacağı hakkında ailelerin bilgilendirilmesi de aile eğitimleri kapsamında yapılmaktadır. Ailelerin çocuklarının eğitimi ve tıbbi gelişimi açısından sahip oldukları hakları konusunda bilgilendirilmeleri de aile eğitimi çalışmaları kapsamında yürütülmektedir. Böylelikle aile, çocuğunun eğitimi hususunda uzmanlarla ortak karar alma ve var olan haklar çerçevesinde çocuğunun tüm imkanlardan yararlanmasını sağlama hususunda karar merci olarak doğru ve yerinde kararlar verebilecektir (Yazçayır ve Gurgur, 2018).

Ailelerin Çocukları Hakkında Daha Gerçekçi Beklentiler Belirlemelerini Sağlama: Özel gereksinimli çocuğa sahip aileler çoğu zaman çocuklarına yönelik gerçekçi beklentiler

belirleyememektedirler. Bazı aileler çocuğun ulaşabileceği gelişimsel evrenin çok üstünde beklenti içerisine girebilmekte ve çocuk bu evreye ulaşamadığında büyük hayal kırıklığı yaşamaktadırlar. Bazı aileler ise bunun tam tersine çocuğun ulaşabileceği gelişimsel evrenin çok altında beklenti geliştirebilmekte ve çocuk için planlanması gereken müdahaleleri motivasyon ve beklenti düşüklüğü nedeniyle planlayamamakta ya da planlanan müdahalelere dahil olmak istememektedirler. Her iki durumda da gerçekçi beklenti oluşamaz ve çocuk alması gereken hizmetlerden yeterince faydalanamaz. Bu nedenle ailelere çocuklarına dair gerçekçi beklentiler oluşturabilmeleri için aile eğitimleri planlanmalıdır (Lalvani, 2017).

Çocuğun Gelişimini Destekleme: Çocukların en çok vakit geçirdikleri ortam ev ortamıdır ve bu ortamda en çok birlikte vakit geçirdiği kişiler de aile bireyleridir. Aile bireyleri çocuklarının gelişimlerini evde destekleme noktasında eğitim alırlarsa çocuklarının gelişimlerine büyük katkı sağlayacakları bir gerçektir. Çocukların problem davranışlarıyla nasıl baş edeceklerini ve onlara yeni beceri ve kavramları nasıl kazandıracaklarını öğrenen ebeveynler, ev ortamında doğal bir öğrenme çevresi oluşturabilmektedirler. Böylelikle eğitim süreci ev ve okul ortamı olmak üzere süreklilik kazanmakta bu da çocuk açısından edinilen bilginin genelleme ve kalıcılığını mümkün kılmaktadır (Özdemir, 2018).

Aile ile İş Birliği: İşbirliğinin hem aileye hem de uzmanlara katkısı vardır. İş birliği ile planlanan bir müdahale programında aile çocuğunun gelişimi ile ilgili daha profesyonel adımlar atmaya öğrenir. Uzmanlar ise aileden çocukla ilgili en gerçek verileri elde ederek doğru değerlendirmeler yapabilir. Ayrıca iş birliği sayesinde eğitim sadece okul ile sınırlı kalmaz evde de sürdürülerek hem daha etkin hem de daha kalıcı ilerlemeler sağlanır (Bayraklı ve Sucuoğlu, 2018).

Çocuğun Aile İçindeki Yeri ve Davranış Eğitimi: Özel gereksinimli bir çocuğun aileye katılmasıyla birlikte onun özel durumu nedeniyle aileler daha itinalı davranışlar sergileme eğiliminde olmaktadır. Hatta çoğu zaman ailedeki diğer normal gelişim gösteren çocukları ikinci plana atmakta ve özel gereksinimli çocuğu ailenin merkezi haline getirebilmektedirler. Bu durumun bir neticesi olarak özel gereksinimli çocuğun olumlu ya da olumsuz her davranışı hoş görülmemekte ve onaylanmaktadır. Neticede çocuğun problemleri artmaktadır. Ailelere çocuğun herhangi bir ek yetersizliği yok ise diğer normal gelişim

gösteren çocuklar gibi ihtiyaçları olacağını ve onların davranışlarına karşı nasıl bir tutum sergileniyor ise özel gereksinimli çocuk için de aynı tutumun sergilenmesi gerektiği anlatılmalıdır (Cavkaytar, 2010).

Anne Babaların Çocuktaki Değişimleri Fark Etmelerine Yardımcı Olma: Özel gereksinimli çocukların gelişimleri normal gelişim gösteren akranlarına göre daha yavaş seyretmektedir. Bu durum, ailelerin çocuklarındaki gelişimi fark etmelerini güçleştirmektedir. Ailelere çocuklarındaki değişimi ve gelişimi fark etmeleri noktasında destek sağlandığında onların motivasyonları da artmakta ve çocuklarını desteklemek noktasında daha fazla çaba göstermektedirler. Bu nedenle aile eğitimi programlarında ailelerin çocuklarındaki değişim ve gelişimleri fark etmelerine destekleyici hedefler yer alması önemlidir (Lalvani, 2017).

Günlük Rutinlerde Gizlenen Fırsatları Değerlendirebilmelerine Yardımcı Olma: Günlük rutinler bir çocuğun aile yaşantısı içerisinde pek çok gelişim alanında öğrenme fırsatları yakalamasını sağlamaktadır. Günlük rutinlerde arasında yer alan; yemek yeme, tarla ve bahçe işleri yapma, ev işleri yapma gibi beceriler, banyo ve tuvalet gibi kişisel bakım becerileri, akraba ve ev ziyaretleri gibi sosyalleşme becerileri, bayram ve doğum günü kutlamaları gibi aile ritüelleri, fiziksel oyunlar, okuma-yazma aktiviteleri, tekerlemeler ve parmak oyunları, hayali oyunlar vb. Bu tür etkinliklerde kurulan etkileşimler çocuğun dil gelişimi, sosyal gelişimi, bilişsel gelişimi ve duygusal gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda ailelere bu rutinleri birer fırsat olarak görmelerine yardımcı olmak ve bu fırsatları nasıl öğretim fırsatları haline dönüştürebilecekleri konusunda rehberlik yapmak gerekmektedir (Koca, 2016).

Özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin eğitilmesi çocukların geleceği ve tüm yaşam alanlarına doğrudan etki etmektedir. Fakat bu eğitimlerin verimli olması, aileye gerçek anlamda katkı sağlaması aileye verilen eğitiminde içeriğiyle yakından ilgilidir. Eğitimlerin içerikleri ise ailelerin problem yaşadıkları ve gereksinim duydukları konular belirlenerek hazırlanmalıdır. Her ailenin gereksinimi çocuklarının gereksinim türü, gelişim dönemi ve kendi gelişim düzeylerine bağlı olarak değişim gösterebilir. Bu yüzden ailelerin gereksinimlerinin neler olduğu mutlaka belirlenmelidir.

2.1.7. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Gereksinimleri

Alan yazında özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin sıklıkla ifade ettikleri gereksinimler arasında şunlar yer almaktadır (Cavkaytar, 2010).

Günlük Yaşam ve Bakımla İlgili Gereksinimler: Aileler çocuklarının günlük yaşamda nasıl desteklenmesi gerektiği ve onların bakımlarının daha nitelikli sağlanması gibi konularda desteğe ihtiyaç duymaktadırlar.

Kendine Güven Gereksinimi: Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin bazıları kendine güven konusunda sorunlar yaşamaktadırlar. Bunun temelinde çocuğun yetersizliğini kendi geçmişteki hatalarına veya kendi genetiklerine bağlamaları yatmaktadır. Buna ek olarak çevrenin özel gereksinimli çocuklara yönelik olumsuz tepkileri de bunun sebepleri arasında yer alabilmektedir.

Eğlenme Gereksinimleri: Normal gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynler kadar özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin de eğlenmeye ve dinlenmeye hakları vardır. Hatta sürecin zorluğu göz önünde bulundurulursa özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin daha fazla eğlenme ve dinlenmeye ihtiyaçları olduğu söylenebilir. Bu ihtiyacın yeterince karşılanamaması, ailelerde stres ve depresyona neden olabilmektedir. Özel gereksinimli çocuklar normal gelişim gösteren çocuklara oranla daha fazla aileye bağımlı bir yaşam sürdürdüklerinden, aileleri yeterince dinlenememekte ve eğlenme fırsatlarını kaçırmaktadırlar.

Sosyalleşme Gereksinimi: Sosyalleşme her insanın hakkı ve ihtiyacıdır. Fakat özel gereksinimli çocuğa sahip aileler gerek çocuklarının bakım yükünden kaynaklı gerekse çevrenin olumsuz tutumları nedeniyle sosyal ortamlara girmekte zorlanmaktadırlar. Bu ailelerin sosyalleşme gereksinimlerine yönelik çözümler üretilmesi, onların kendilerini

yalnız hissetmelerinin ve toplumdan soyutlanmış hissetmelerinin önüne geçilmesini sağlayacaktır.

Maddi Gereksinimler: Özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmak, ekstra maddi kaynaklara ihtiyaç duymaktır. Bunun nedenleri arasında özel gereksinimli çocuğun bakım, eğitim ve tıbbi destek gereksinimlerinin masraflı olması, özel diyetler ve özel tıbbi cihazlar ile ilaçlar ekstra maddi külfet getirmektedir. Bu nedenle özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin maddi olarak desteklenmesi elzemdir.

Sevgi Gereksinimi: Ailenin çocuğunu kabul etmesi, onunla yaşamayı öğrenmesi, onu sevmesi ve sahiplenmesi bir ihtiyaçtır. Ayrıca ailenin kendi içerisinde de sevgiye ve anlayışa ihtiyacı vardır. Anne-baba arasında ve normal gelişim gösteren kardeş ile özel gereksinimli çocuk arasında sevgi gereksinimi mevcuttur ve bu konuda ailede bir eksiklik söz konusu ise ailenin uzman desteği alması gerekmektedir.

Bilgi ve Eğitim Gereksinimi: Aileler çocuklarına konulan tanı, bu tanının nedenleri, onları gelecekte nelerin beklediği, çocuğun eğitimi ve tedavisi için hangi yolların izlenmesi gerektiği vb. pek çok konuda bilgiye gereksinim duymaktadırlar. Ailelerin bu gereksinimlerinin uzmanlar ve ilgili otoriteler tarafından karşılanmasına yönelik çalışmaların son yıllarda artış gösterdiğini söylemek mümkündür ancak henüz olması gereken düzeye erişilememiştir.

Ailelerin çocuklarının özel gereksinimli olduğunu öğrendiği andan itibaren birçok gereksinime ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaçlar ailelerin hayat boyu devam edecek ihtiyaçlarıdır. Hayat boyu devam edecek olan ihtiyaçlar aileler için hayat boyunca öğrenmeyi de gerekli hale getirmektedir.

2.1.8. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Hayat Boyu Öğrenme Gereksinimleri

Zeka geriliği yaşayan özel gereksinimli bireylerin eğitimindeki başlıca hedef, bu bireylerin bağımsız yaşam becerilerini kazandırarak, onların bağımsız olmasını sağlamaktır. Kazandırılması amaçlanan beceriler uzmanlarca eğitim ortamında verilmeye çalışılsa da daha etkili olması için ailenin rolü çok önemlidir. Yapılan araştırmalarda ailenin de eğitime katılması olumlu yönde sonuç göstermektedir (Cavkaytar, 2010).

Gerçekleştirilen literatür incelemesinde davranışların kazandırılmasına yönelik gerçekleştirilen araştırmalar mevcuttur. Bulgular incelendiğinde bağımsız yaşam becerileri olarak, ebeveynlerin, ilk tıbbi yardım, sosyal, öz bakım, ev içi beceriler vs. gibi becerileri çocuklarına edindirmeye destek sağlayabileceklerini göstermektedir (Altınbaş,2020). Fakat bunu gerçekleştirmek için ailelerin de bazı gereksinimlerinin olduğu unutulmamalı ve ilk olarak hangi gereksinimler olduğu tespit edilmesi, ailelere verilecek hizmetlerin tercihi açısından önemlidir. Aile gereksinimlerinin tespit edilmesi açısından yapılan bir araştırmada maddi, bilgi, destek, evlatlarının durumunu diğer insanlara açıklayabilme, aile işleyişi ve toplumsal hizmet gereksinimleri gibi gereksinimler tespit edilmiştir (Bailey ve Simenson, 1988).

Bilgi ihtiyaçlarını belirlemek amacıyla özel gereksinimli çocuğu olan ailelerle bazı çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Çalışma sonuçları incelendiğinde, ailelerin, toplumsal hizmetlerden yararlanma yolları, hukuki hakları, çocuğun gelişim nitelikleri, kas, sosyal, okuma-yazma, okul öncesi ve okul dönemlerinde matematik becerileri gibi becerileri destekleme ve çocuğuna uygun oyuncaklar hazırlama, evde eğitim için uygun ortam oluşturma, cinsel eğitim, çocukla iletişim, ödül- ceza yöntemleri, kardeş kıskançlığı, stresle baş etme yolları, çocuğun istenmedik davranışlarına karşı nasıl davranacakları konularında bilgiye ihtiyaç duydukları belirlenmiştir. Zeka geriliği yaşayan özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin ihtiyaç duydukları eğitim ve destek servisleri ise; hukuki haklar, sosyal destek,

okul sonrası destek, evlatlarının gelecek yaşamları, iletişim, stresle baş etme yolları, çocuklarla etkili çalışma yöntemleri, çocukların davranışlarını denetleyebilme, çocuklarının sahip olduğu gereksinim türünün ve gelişimlerinin özellikleri, özel eğitim hizmetleri ve uygulamaları, okul işleyişi ve bireye özgü eğitim planları gibi hususlarda eğitime ihtiyaç duydukları belirlenmiştir (Çiftçi, 2015).

İşitme engelli çocuğa sahip ailelerin gereksinimlerinin, işitme kaybına sebep olan etmenler, çocuğu dil gelişimi açısından yönlendirme ve çocuğun kişilik algısını yükseltme gibi bazı konularda ağırlık kazandığı gözlemlenmektedir. Yapılan çalışmalarda işitme engeline sahip çocuğu olan ebeveynlerin en çok gereksinim duydukları alanın bilgi gereksinimi olduğu belirlenmiş ve bu gereksiniminde en fazla, çocuğa bazı becerilerin nasıl öğretilceği ve çocuklarla nasıl oynanacağı/konuşulacağı konularında olduğu belirtilmiştir (Sola ve Diken, 2008). Zihinsel engelli ve otistik çocuğa sahip ailelerle yapılan çalışmada ise çocuğun özel gereksinimi, çocukla iletişime geçebilme, çocuğun davranış kontrolünü sağlayabilme, çocuğa beceri öğretebilme ve diğer ebeveynlerle ilgili bilgiye ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir (Çiftçi, 2015).

Özel gereksinimli çocuğun aileye dahil olmasıyla birlikte aile hayatında alışılmışın dışında gelişmeler yaşanır. Bu durum ise aileleri devamlı bir değişime mecbur bırakır. Yapılan araştırmalar özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin gereksinimlerinin, farklı gereksinim ve yetersizlikten etkilenen gruplar, çocuk ve aile yapısı gibi değişkenlerden dolayı değişiklik gösterse de her ailede bilgi gereksinimi ortaktır (Özsoy ve ark., 2006; Kaytez ve ark., 2015; Kumcağız ve ark. 2018). Uzman desteği ve yardımı aracılığıyla ailelerin gereksinimleri karşılanmadığında, ailelerin stres ve kaygı düzeylerinde artış olduğu belirtilmektedir. Fakat gereksinimler karşılandığında ailede stres seviyesinde düşüş görüleceği, daha kolay bir şekilde duruma alışılabileceği ve çocuğun eğitime daha fazla destek olunabileceği ifade edilmektedir (İşcan ve Malkoç, 2017). Bu doğrultuda gerçekleştirilen çalışmalarda da ebeveynler ve çocuk açısından pozitif sonuçlar oluşturduğu tespit edilen, ebeveynlerin bilgi ihtiyaçlarını ortadan kaldırmak amacıyla yapılan aile eğitimi etkinliklerinin çok önemli olduğu söylenebilir. Fakat ebeveynler için gerçekleştirilen özel eğitim etkinliklerinin, çocuklara ve ebeveynlere olumlu katkıları olabilesi için, ebeveynlerin

kendilerine devamlı öğrenme konusunda şartlandırması ve eğitimlere sürekli katılmasının önemi üzerinde durulmaktadır (Sola ve Diken, 2008).

3. YÖNTEM

Bu bölümde; araştırma modeli, katılımcılar, veri toplama aracı, veri toplama süreci ve verilerin analiz edilme süreçleri hakkında açıklamalara yer verilmiştir.

3.1.Araştırma Modeli

Bu araştırmada özel gereksinimli çocuk sahibi ebeveynlerin yaşam boyu öğrenme gereksinimlerinin tespit edilmesi amacıyla ilişkisel araştırma modeli kullanılmıştır.

3.2. Katılımcılar

Çalışma Bartın ilinde yer alan özel bir kurumda, 2018-2019 eğitim öğretim yılında eğitim almakta olan özel gereksinimli öğrencilerin ebeveynleriyle gerçekleştirilmiştir. Bu kurumda eğitim alan öğrencilerin ebeveynleri çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Çalışmaya ise 93 özel gereksinimli çocuk sahibi ebeveyn katılmıştır. Bu örneklem seçilirken basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmış ve çalışmaya katılmaya gönüllü olanlarla çalışma gerçekleştirilmiştir.

3.3.Verİ Toplama Aracı

Özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin yaşam boyu öğrenme gereksinimlerini belirlemek amacıyla Doç. Dr. Hale Dere Çiftçi (2015) tarafından geliştirilip uzman görüşleriyle desteklenen ‘Aileler İçin Eğitim Gereksinimlerini Belirleme Formu’ kullanılmıştır.

3.3.1. Aileler İçin Eğitim Gereksinimlerini Belirleme Formu

Aileler İçin Eğitim Gereksinimlerini Belirleme Formu (AEGBF), özel gereksinimli çocuklarla ilgili genel bilgiler, çocuğun gelişimini desteklemeyi içeren, sosyal aktivitelere katılma, aile içi iletişim, eşler arasındaki iletişim, hukuki haklar ve çocuğun eğitimini içeren konularla ilgili sorularla beraber, bu konular dışında bilgi almak istenilen başka bir konu olup olmadığına dair bir açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Formda örneğin ‘Çocuğumun hareket/kas becerilerini nasıl destekleyebilirim’ gibi toplamda 30 madde bulunmaktadır. Form, eğitim almak isterim ‘evet’, eğitim almak istemem ‘hayır’ olarak cevaplanacak şekilde iki kategorilidir.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma verileri toplanırken araştırmanın gerçekleştirildiği kurumda eğitim alan özel gereksinimli çocukların ebeveynlerine, araştırma hakkında bilgi verilmiş ve gönüllü katılımları sağlanmıştır. Araştırmaya katılmak isteyen ebeveynler uygun olduğunda araştırmacı ile yüz yüze görüşmüştür. Soruların 15-20 dakika arasında cevaplandığı görülmüştür.

3.5. Verilerin Analizi

Çalışma verileri değerlendirilirken kategorik değişkenler için frekans dağılımı (sayı, yüzde), sayısal değişkenler için tanımlayıcı istatistikler (ortalama, standart sapma, minimum, maksimum) verilmiştir. İki grup arasındaki fark olup olmadığına bağımsız örneklem t testi, ikiden fazla grup arasında fark olup olmadığına tek yönlü varyans analizi (One Way ANOVA) ile bakılmıştır. Sayısal değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesi için pearson korelasyon analizinden ve toplam puan üzerindeki etkilerin incelenmesinde çoklu doğrusal regresyon analizinden yararlanılmıştır.

4. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde öncelikli olarak ölçme aracından elde edilen sonuçlara ait demografik özelliklere, betimsel istatistiklere ve sırasınca alt problemlere göre bulgulara yer verilmiştir.

4.1.Katılımcılara İlişkin Demografik Özellikler

Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuk sahibi ebeveynlerin demografik özellikleri tablo halinde verilmiştir.

Tablo 4.1: Katılımcıların demografik özellikleri (N=93)

		N	%
Çocuğun yaşı	(ort±ss) (min-maks)	12,04±7,06	3-45
Engel türü	Bedensel engelli	24	25,8
	Otizm spektrum bozukluğu	10	10,8
	Özel öğrenme güçlüğü	21	22,6
	Zihinsel engelli	38	40,9
Ailede çocuk sayısı	1	13	14,0
	2	28	30,1
	3 ve üzeri	52	55,9
Ebeveynin eğitim düzeyi	Okur-yazar değil	7	7,5
	İlkokul	61	65,6
	Ortaokul	20	21,5
	Lise ve üzeri	4	4,3
Toplam		93	100,0

Özel gereksinimli bireylerin yaş ortalaması $12,04 \pm 7,06$ iken %25,8’inde bedensel engel, %10,8’inde otizm spektrum bozukluğu, %22,6’sında özel öğrenme güçlüğü, %40,9’unda zihinsel engel bulunmakta, ailelerin %14,0’ünde 1 çocuk, %30,1’inde 2 çocuk, %55,9’unnda 3 ve üzerinde çocuk bulunmakta, ebeveynlerin %7,5’i okuryazar değil, %65,6’sı ilkokul mezunu, %21,5’i ortaokul mezunu ve %4,3’ü lise ve üzeri mezundur.

4.2. AEGBF de Yer Alan Maddelere İlişkin Betimsel İstatistikler

Araştırmada kullanılan AEGBF de yer alan maddelere ilişkin betimsel istatistikler tablo halinde verilmiştir.

Tablo 4.2: (devam ediyor) Maddelere dair dağılımlar

	Hayır		Evet	
	N	%	N	%
1.Aile yaşam döndüsü nedir? Aile yaşam döngüsünü nasıl destekleyebilirim?	9	9,7	84	90,3
2.Stresle baş edebilme yolları nelerdir?	4	4,3	89	95,7
3.Aile sorunlarını nasıl çözebilirim?	7	7,5	86	92,5
4.Zihinsel yetersizliği olan çocukların gelişim özellikleri nelerdir?	22	23,7	71	76,3
5.Toplumsal kaynaklardan nasıl en iyi şekilde yararlanabilirim?	1	1,1	92	98,9
6.Zihinsel yetersizliği olan çocuğun ve ebeveynlerin yasal hakları nelerdir?	2	2,2	91	97,8
7.Çocuğumun hareket/kas becerilerini nasıl destekleyebilirim?	40	43,0	53	57,0
8.Çocuğun konuşma becerilerini nasıl destekleyebilirim?	30	32,3	63	67,7
9.Çocuğun sosyal becerilerini nasıl destekleyebilirim?	20	21,5	73	78,5
10.Çocuğun gelişimini desteklemek için ne tür oyun materyalleri hazırlaya bilirim ve oyuncak seçerken nelere dikkat etmeliyim?	33	35,5	60	64,5
11.Çocuğun okuma yazmaya hazırlık becerilerini nasıl desteklemeliyim?	55	59,1	38	40,9
12.Çocuğun okul öncesi kavram ve matematik becerilerini nasıl desteklemeliyim?	61	65,6	32	34,4

13.Çocuğun ilk okula başladığında (alt özel sınıf ya da kaynaştırma) yapılması gelen hususlar nelerdir?	67	72,0	26	28,0
14.Zihinsel yetersizliği olan çocuğunun evde ödevlerini/ eğitimini desteklemek için nasıl bir ortam düzenlemeliyim?	26	28,0	67	72,0
15.Çocuğunun okul dönemindeki matematik becerilerini nasıl desteklemeliyim?	25	26,9	68	73,1
16.Çocuğum nasıl kurallar koymalıyım ve koyduğum kuralları uygularken nelere dikkat etmeliyim?	11	11,8	82	88,2
17.Çocuğumu nasıl dinlemeliyim?	9	9,7	84	90,3
18.Çocuğumla nasıl konuşmalıyım?	7	7,5	86	92,5
19.Çocuğunun gelişimini desteklemek için eşimle nasıl etkili bir iletişim kurmalıyım?	10	10,8	83	89,2
20.Tüm aile bireyleri ile ilişkilerimi düzenlerken nelere dikkat etmeliyim?	9	9,7	84	90,3
21. Çocuğuma nasıl davranmalıyım? (Anne/baba tutumları)	4	4,3	89	95,7
22.Çocuğuma nasıl bir disiplin uygulamalıyım? (Ceza- Ödül Yöntemleri)	12	12,9	81	87,1
23.Çocuğumla nasıl iletişim kurmalıyım?	9	9,7	84	90,3
24.Zihinsel yetersizliği olan çocuğun ve normal gelişim gösteren kardeşleri arasındaki iyi bir iletişim kurmalarını nasıl sağlayabilirim?	29	31,2	64	68,8
25.Çocuğunun istenmedik davranışları karşısında ne yapmam gerekiyor?	2	2,2	91	97,8
26.Çocuğuma nasıl cinsel eğitim verebilirim?	10	10,8	83	89,2
27.Zihinsel yetersizliği olan çocuğunun gelişiminde resim ve müzik gibi sanatsal faaliyetlerin önemi nedir?	7	7,5	86	92,5
28.Zihinsel yetersizliği olan çocuğunun gelişiminde sporun yeri ve önemi nedir?	10	10,8	83	89,2
29.Kardeş kıskançlığı durumunda ne yapmalıyım?	28	30,1	65	69,9

Tablo 2 incelendiğinde, ebeveynlerin %98,9'u "Toplumsal kaynaklardan nasıl en iyi şekilde yararlanabilirim?", %97,8'i "Zihinsel yetersizliği olan çocuğun ve ebeveynlerin yasal hakları nelerdir?" ve %97,8'i "Çocuğunun istenmedik davranışları karşısında ne yapmam gerekiyor?" konularında eğitim ile desteklenmeye gereksinim duyduklarını ifade etmektedir.

4.3. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi ‘AEGBF maddeleri ile engel türü arasında nasıl bir ilişki vardır?’ olarak belirlenmiştir. Bu alt probleme ilişkin veriler tablo halinde verilmiştir.

Tablo 4.3: (devam ediyor) AEGBF ile engel türleri arasındaki ilişkiyi inceleyen ki-kare analizi sonuçları

	BE		OSB		ÖÖG		ZE		Ki kare	p ¹
	N	%	N	%	N	%	N	%		
Madde 1	22	91,7	9	90,0	16	76,2	37	97,4	7,007	0,072
Madde 2	24a	100,0	7b	70,0	20	95,2	38a	100,0	18,843	0,000*
Madde 3	23	95,8	8	80,0	20	95,2	35	92,1	2,863	0,413
Madde 4	20	83,3	8b	80,0	11	52,4	32a	84,2	8,702	0,034*
Madde 5	23	95,8	10	100,0	21	100,0	38	100,0	2,906	0,406
Madde 6	22	91,7	10	100,0	21	100,0	38	100,0	5,876	0,118
Madde 7	24a	100,0	5b	50,0	4b	19,0	20b	52,6	30,940	0,000*
Madde 8	20a	83,3	8a	80,0	6b	28,6	29a	76,3	19,381	0,000*
Madde 9	24a	100,0	10a	100,0	9b	42,9	30a	78,9	25,119	0,000*
Madde 10	16	66,7	9	90,0	9	42,9	26	68,4	7,442	0,059
Madde 11	11	45,8	8a	80,0	6b	28,6	13	34,2	8,593	0,035*
Madde 12	11	45,8	7a	70,0	3b	14,3	11	28,9	11,271	0,010*
Madde 13	11a	45,8	6a	60,0	2b	9,5	7	18,4	14,164	0,003*
Madde 14	16	66,7	7	70,0	15	71,4	29	76,3	0,714	0,870
Madde 15	16	66,7	8	80,0	17	81,0	27	71,1	1,487	0,685
Madde 16	20	83,3	9	90,0	18	85,7	35	92,1	1,256	0,740
Madde 17	23	95,8	7	70,0	19	90,5	35	92,1	5,698	0,127
Madde 18	24	100,0	8	80,0	19	90,5	35	92,1	4,316	0,229
Madde 19	24	100,0	9	90,0	17	81,0	33	86,8	4,632	0,201
Madde 20	21	87,5	7	70,0	20	95,2	36	94,7	6,371	0,095

Madde 21	24	100,0	8	80,0	20	95,2	37	97,4	7,334	0,062
Madde 22	19	79,2	8	80,0	19	90,5	35	92,1	2,853	0,415
Madde 23	24a	100,0	7b	70,0	18	85,7	35	92,1	7,945	0,047*
Madde 24	18	75,0	5	50,0	14	66,7	27	71,1	2,211	0,530
Madde 25	24	100,0	8b	80,0	21	100,0	38a	100,0	16,965	0,001*
Madde 26	21	87,5	10	100,0	16	76,2	36	94,7	6,205	0,102
Madde 27	22	91,7	9	90,0	19	90,5	36	94,7	0,510	0,917
Madde 28	19	79,2	9	90,0	19	90,5	36	94,7	3,774	0,287
Madde 29	15	62,5	5	50,0	15	71,4	30	78,9	4,008	0,261

a,b: gruplar arasındaki farklılıkları gösterir (a=en yüksek yüzde).

*1:Ki kare testi, *:p<0,05*

Tablo 3 incelendiğinde, madde 2 (Stresle baş edebilme yolları nelerdir?), madde 4 (Zihinsel yetersizliği olan çocukların gelişim özellikleri nelerdir?), madde 7 (Çocuğumun hareket/kas becerilerini nasıl destekleyebilirim?), madde8 (Çocuğun konuşma becerilerini nasıl destekleyebilirim?), madde9 (Çocuğun sosyal becerilerini nasıl destekleyebilirim?), madde 11 (Çocuğun okuma yazmaya hazırlık becerilerini nasıl desteklemeliyim?), madde 12 (Çocuğun okul öncesi kavram ve matematik becerilerini nasıl desteklemeliyim?), madde 13 (Çocuğun ilk okula başladığında (alt özel sınıf ya da kaynaştırma) yapılması gereken hususlar nelerdir?), madde23 (Çocuğumla nasıl iletişim kurmalıyım?) ve madde 25 (Çocuğumun istenmedik davranışları karşısında ne yapmam gerekiyor?) konularında eğitim ihtiyacı durumları ile engel türleri arasında istatistiksel olarak anlamlı derecede bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$). Buna göre, zihinsel engeli olanlarda madde 2 (Stresle baş edebilme yolları nelerdir?) konusunda eğitim isteği oranı bedensel engel ve otizm spektrum bozukluğu olanlara göre, zihinsel engeli olanlarda madde 4 (Zihinsel yetersizliği olan çocukların gelişim özellikleri nelerdir?) konusunda eğitim isteği oranı otizm spektrum bozukluğu olanlara göre, bedensel engeli olanlarda madde 7 (Çocuğumun hareket /kas becerilerini nasıl destekleyebilirim?) konusunda eğitim isteği oranı diğerlerine göre, zihinsel, bedensel engeli ve otizm spektrum bozukluğu olanlarda madde 8 (Çocuğun konuşma becerilerini nasıl destekleyebilirim?) ve madde 9 (Çocuğun sosyal becerilerini nasıl destekleyebilirim?) konusunda eğitim isteği oranı özel öğrenme güçlüğü olanlara göre, otizm spektrum

bozukluğu olanlarda madde 11 (Çocuğun okuma yazmaya hazırlık becerilerini nasıl desteklemeliyim?) ve madde 12 (Çocuğun okul öncesi kavram ve matematik becerilerini nasıl desteklemeliyim?) konusunda eğitim isteği oranı özel öğrenme güçlüğü olanlara göre, bedensel engeli ve otizm spektrum bozukluğu olanlarda madde 13 (Çocuğun ilk okula başladığında (alt özel sınıf ya da kaynaştırma) yapılması gelen hususlar nelerdir?) konusunda eğitim isteği oranı özel öğrenme güçlüğü olanlara göre, bedensel engeli olanlarda madde 23 (Çocuğumla nasıl iletişim kurmalıyım?) konusunda eğitim isteği oranı otizm spektrum bozukluğu olanlara göre, zihinsel engeli olanlarda madde 25 (Çocuğumun istenmedik davranışları karşısında ne yapmam gerekiyor?) konusunda eğitim isteği oranı otizm spektrum bozukluğu olanlara göre daha yüksektir.

4.4. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi ‘AEGBF maddeleri ile ailedeki çocuk sayısı arasında nasıl bir ilişki vardır?’ olarak belirlenmiştir. Bu alt probleme ilişkin veriler tablo halinde verilmiştir.

Tablo 4.4: (devam ediyor) AEGBF ile çocuk sayısı arasındaki ilişkiyi inceleyen ki-kare analizi sonuçları

	1		2		3 ve üzeri		Ki kare	p ¹
	N	%	N	%	N	%		
Madde 1	11	84,6	26	92,9	47	90,4	0,690	0,708
Madde 2	11	84,6	27	96,4	51	98,1	4,630	0,099
Madde 3	12	92,3	26	92,9	48	92,3	0,008	0,996
Madde 4	11	84,6	22	78,6	38	73,1	0,877	0,645
Madde 5	13	100,0	27	96,4	52	100,0	2,347	0,309
Madde 6	13	100,0	28	100,0	50	96,2	1,612	0,447
Madde 7	8	61,5	15	53,6	30	57,7	0,254	0,881
Madde 8	10	76,9	20	71,4	33	63,5	1,112	0,574

Madde 9	12	92,3	23	82,1	38	73,1	2,594	0,273
Madde 10	12	92,3	18	64,3	30	57,7	5,444	0,066
Madde 11	10a	76,9	8b	28,6	20b	38,5	8,870	0,012*
Madde 12	10a	76,9	6b	21,4	16b	30,8	12,807	0,002*
Madde 13	9a	69,2	5b	17,9	12b	23,1	13,028	0,001*
Madde 14	11	84,6	22	78,6	34	65,4	2,757	0,252
Madde 15	11	84,6	24	85,7	33	63,5	5,601	0,061
Madde 16	11	84,6	27	96,4	44	84,6	2,619	0,270
Madde 17	10	76,9	26	92,9	48	92,3	3,111	0,211
Madde 18	11	84,6	27	96,4	48	92,3	1,785	0,410
Madde 19	11	84,6	28	100,0	44	84,6	4,827	0,090
Madde 20	9b	69,2	25	89,3	50a	96,2	8,674	0,013*
Madde 21	11	84,6	28	100,0	50	96,2	5,164	0,076
Madde 22	10	76,9	27	96,4	44	84,6	3,652	0,161
Madde 23	9b	69,2	28a	100,0	47	90,4	9,617	0,008*
Madde 24	4b	30,8	19	67,9	41a	78,8	11,219	0,004*
Madde 25	11b	84,6	28a	100,0	52a	100,0	12,578	0,002*
Madde 26	12	92,3	26	92,9	45	86,5	0,905	0,636
Madde 27	12	92,3	27	96,4	47	90,4	0,956	0,620
Madde 28	12	92,3	26	92,9	45	86,5	0,905	0,636
Madde 29	5b	38,5	22a	78,6	38	73,1	7,356	0,025*

a,b: gruplar arasındaki farklılıkları gösterir (a=en yüksek yüzde).

*1:Ki kare testi, *:p<0,05*

Tablo 4 incelendiğinde, madde 11 (Çocuğun okuma yazmaya hazırlık becerilerini nasıl desteklemeliyim?), madde 12 (Çocuğun okul öncesi kavram ve matematik becerilerini nasıl desteklemeliyim?), madde 13 (Çocuğun ilk okula başladığında (alt özel sınıf ya da kaynaştırma) yapılması gelen hususlar nelerdir?), madde20 (Tüm aile bireyleri ile

ilişkilerimi düzenlerken nelere dikkat etmeliyim?), madde23 (Çocuğumla nasıl iletişim kurmalıyım?), madde 24 (Zihinsel yetersizliği olan çocuğun ve normal gelişim gösteren kardeşleri arasındaki iyi bir iletişim kurmalarını nasıl sağlayabilirim?), madde 25 (Çocuğumun istenmedik davranışları karşısında ne yapmam gerekiyor?) ve madde 29 (Kardeş kıskançlığı durumunda ne yapmalıyım?) konularında eğitim ihtiyacı durumları ile ailedeki çocuk sayıları arasında istatistiksel olarak anlamlı derecede bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$). Buna göre, ailede 1 çocuk olanlarda madde 11 (Çocuğun okuma yazmaya hazırlık becerilerini nasıl desteklemeliyim?), madde 12 (Çocuğun okul öncesi kavram ve matematik becerilerini nasıl desteklemeliyim?) , madde 13 (Çocuğun ilk okula başladığında (alt özel sınıf ya da kaynaştırma) yapılması gelen hususlar nelerdir?) konusunda eğitim isteği oranı ailede 3 ve üzeri çocuğu olanlara göre, ailede 3 ve üzeri çocuk olanlarda madde 20 (Tüm aile bireyleri ile ilişkilerimi düzenlerken nelere dikkat etmeliyim?), madde 24 (Zihinsel yetersizliği olan çocuğun ve normal gelişim gösteren kardeşleri arasındaki iyi bir iletişim kurmalarını nasıl sağlayabilirim?) konusunda eğitim isteği oranı ailede 1 çocuğu olanlara göre, ailede 2 çocuk olanlarda madde 23 (Çocuğumla nasıl iletişim kurmalıyım?), madde 29 (Kardeş kıskançlığı durumunda ne yapmalıyım?) konusunda eğitim isteği oranı ailede 1 çocuğu olanlara göre, ailede 2 ve üzeri çocuk olanlarda madde 25 (Çocuğumun istenmedik davranışları karşısında ne yapmam gerekiyor?) konusunda eğitim isteği oranı ailede 1 çocuğu olanlara göre daha yüksektir.

4.5. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi ‘AEGBF maddeleri ile ebeveynin eğitim durumu arasında nasıl bir ilişki vardır?’ olarak belirlenmiştir. Bu alt probleme ilişkin veriler tablo halinde verilmiştir.

Tablo 4. 5: (devam ediyor) Maddeler ile ebeveynin eğitim düzeyleri arasındaki ilişkisinin incelenmesi

	Okur-yazar değil		İlkokul		Ortaokul		Lise ve üzeri		Ki kare	P
	N	%	N	%	N	%	N	%		
Madde 1	6	85,7	54	88,5	19	95,0	5	100,0	1,432	0,698
Madde 2	6	85,7	60	98,4	19	95,0	4	80,0	5,763	0,124
Madde 3	6	85,7	55	90,2	20	100,0	5	100,0	2,962	0,398
Madde 4	5	71,4	43	70,5	19	95,0	4	80,0	5,142	0,162
Madde 5	7	100,0	60	98,4	20	100,0	5	100,0	0,530	0,912
Madde 6	7	100,0	59	96,7	20	100,0	5	100,0	1,072	0,784
Madde 7	4	57,1	31	50,8	16	80,0	2	40,0	5,856	0,119
Madde 8	4	57,1	39	63,9	17	85,0	3	60,0	3,628	0,305
Madde 9	5	71,4	45	73,8	18	90,0	5	100,0	3,952	0,267
Madde 10	5	71,4	34	55,7	17	85,0	4	80,0	6,389	0,094
Madde 11	3	42,9	19b	31,1	13a	65,0	3	60,0	7,974	0,047*
Madde 12	2	28,6	15b	24,6	13a	65,0	2	40,0	11,074	0,011*
Madde 13	2	28,6	13	21,3	9	45,0	2	40,0	4,583	0,205
Madde 14	5	71,4	40	65,6	20a	100,0	2b	40,0	11,579	0,009*
Madde 15	5	71,4	41	67,2	19	95,0	3	60,0	6,402	0,094
Madde 16	6	85,7	51	83,6	20	100,0	5	100,0	4,613	0,202
Madde 17	6	85,7	55	90,2	20	100,0	3	60,0	7,574	0,056
Madde 18	6	85,7	57	93,4	20a	100,0	3b	60,0	9,745	0,021*
Madde 19	5	71,4	54	88,5	19	95,0	5	100,0	3,641	0,303
Madde 20	7	100,0	55	90,2	19	95,0	3	60,0	6,512	0,089
Madde 21	6	85,7	58	95,1	20	100,0	5	100,0	2,875	0,411
Madde 22	6	85,7	51	83,6	20	100,0	4	80,0	3,860	0,277
Madde 23	6	85,7	54	88,5	20	100,0	4	80,0	3,148	0,369
Madde 24	6	85,7	39	63,9	15	75,0	4	80,0	2,257	0,521
Madde 25	7	100,0	60a	98,4	20a	100,0	4b	80,0	8,239	0,041*
Madde 26	6	85,7	54	88,5	18	90,0	5	100,0	0,738	0,864

Madde 27	7	100,0	54	88,5	20	100,0	5	100,0	3,971	0,265
Madde 28	7	100,0	54a	88,5	20a	100,0	2b	40,0	15,923	0,001*
Madde 29	6	85,7	39	63,9	16	80,0	4	80,0	3,076	0,380

a,b: gruplar arasındaki farklılıkları gösterir (a=en yüksek yüzde).

*1:Ki kare testi, *:p<0,05*

Tablo 5 incelendiğinde, madde 11 (Çocuğun okuma yazmaya hazırlık becerilerini nasıl desteklemeliyim?), madde 12 (Çocuğun okul öncesi kavram ve matematik becerilerini nasıl desteklemeliyim?), madde 14 (Zihinsel yetersizliği olan çocuğumun evde ödevlerini/ eğitimini desteklemek için nasıl bir ortam düzenlemeliyim?), madde18 (Çocuğumla nasıl konuşmalıyım?), madde 25 (Çocuğumun istenmedik davranışları karşısında ne yapmam gerekiyor?) ve madde 28 (Zihinsel yetersizliği olan çocuğumun gelişiminde sporun yeri ve önemi nedir?) konularında eğitim ihtiyacı durumları ile ebeveynin eğitim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı derecede bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$). Buna göre, ortaokul mezunu olan ebeveynlerde madde 11 (Çocuğun okuma yazmaya hazırlık becerilerini nasıl desteklemeliyim?), madde 12 (Çocuğun okul öncesi kavram ve matematik becerilerini nasıl desteklemeliyim?) konusunda eğitim isteği oranı ilkokul mezunu olanlara göre, ortaokul mezunu olan ebeveynlerde madde 14 (Zihinsel yetersizliği olan çocuğumun evde ödevlerini/ eğitimini desteklemek için nasıl bir ortam düzenlemeliyim?), madde 18 (Çocuğumla nasıl konuşmalıyım?) konusunda eğitim isteği oranı lise ve üzeri mezunu olanlara göre, ortaokul ya da ilkolul mezunu olan ebeveynlerde madde 25 (Çocuğumun istenmedik davranışları karşısında ne yapmam gerekiyor?), madde 28 (Zihinsel yetersizliği olan çocuğumun gelişiminde sporun yeri ve önemi nedir?) konusunda eğitim isteği oranı lise ve üzeri mezunu olanlara göre daha yüksektir.

4.6. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi ‘AEGBF maddeleri ile çocuğun yaşı arasında nasıl bir ilişki vardır?’ olarak belirlenmiştir. Bu alt probleme ilişkin veriler tablo halinde verilmiştir.

Tablo 4.6: (devam ediyor) Maddeler ile çocuğun yaşı arasındaki ilişkisinin incelenmesi

	Hayır		Evet		T	p ¹
	Ort	Ss	Ort	ss		
Madde 1	11,44	5,13	12,11	7,26	-0,266	0,791
Madde 2	6,00	3,46	12,31	7,07	-1,769	0,080
Madde 3	9,00	4,90	12,29	7,18	-1,188	0,238
Madde 4	15,64	10,15	10,93	5,42	2,085	0,048*
Madde 5	18,00		11,98	7,08	-	-
Madde 6	12,50	10,61	12,03	7,05	0,092	0,927
Madde 7	13,13	7,98	11,23	6,24	1,288	0,201
Madde 8	13,13	7,08	11,52	7,05	1,027	0,307
Madde 9	12,85	4,50	11,82	7,63	0,574	0,567
Madde 10	16,97	8,13	9,33	4,58	4,980	0,000*
Madde 11	14,85	7,38	7,97	3,99	5,798	0,000*
Madde 12	14,39	7,12	7,56	4,28	5,764	0,000*
Madde 13	14,27	6,98	6,31	2,77	7,877	0,000*
Madde 14	17,69	9,44	9,85	4,29	4,077	0,000*
Madde 15	19,00	9,50	9,49	3,39	4,892	0,000*
Madde 16	17,82	10,56	11,27	6,15	3,011	0,003*
Madde 17	14,22	12,81	11,81	6,24	0,558	0,591
Madde 18	16,86	13,46	11,65	6,26	1,015	0,348
Madde 19	16,10	11,99	11,55	6,16	1,181	0,266
Madde 20	10,22	5,61	12,24	7,20	-0,812	0,419
Madde 21	11,25	7,93	12,08	7,07	-0,228	0,820
Madde 22	16,83	10,71	11,33	6,14	1,737	0,108
Madde 23	14,67	12,60	11,76	6,26	0,683	0,513
Madde 24	15,66	9,85	10,41	4,58	2,738	0,010*
Madde 25	4,00	1,41	12,22	7,04	-1,643	0,104

Madde 26	17,30	11,94	11,41	6,05	1,537	0,157
Madde 27	22,71	13,07	11,17	5,64	2,318	0,058
Madde 28	19,70	11,92	11,12	5,69	2,246	0,050*
Madde 29	14,57	9,91	10,95	5,13	1,829	0,076

a,b: gruplar arasındaki farklılıkları gösterir (a=en yüksek yüzde).

*1:Bağımsız örneklem t testi, *:p<0,05*

Tablo 6 incelendiğinde, madde 4 (Zihinsel yetersizliği olan çocukların gelişim özellikleri nelerdir?), madde10 (Çocuğun gelişimini desteklemek için ne tür oyun materyalleri hazırlaya bilirim ve oyuncak seçerken nelere dikkat etmeliyim?), madde 11 (Çocuğun okuma yazmaya hazırlık becerilerini nasıl desteklemeliyim?), madde 12 (Çocuğun okul öncesi kavram ve matematik becerilerini nasıl desteklemeliyim?), madde 13 (Çocuğun ilk okula başladığında (alt özel sınıf ya da kaynaştırma) yapılması gelen hususlar nelerdir?), madde 14 (Zihinsel yetersizliği olan çocuğumun evde ödevlerini/ eğitimini desteklemek için nasıl bir ortam düzenlemeliyim?), madde 15 (Çocuğumun okul dönemindeki matematik becerilerini nasıl desteklemeliyim?), madde 16 (Çocuğum nasıl kurallar koymalıyım ve koyduğum kuralları uygularken nelere dikkat etmeliyim?), madde 24 (Zihinsel yetersizliği olan çocuğun ve normal gelişim gösteren kardeşleri arasındaki iyi bir iletişim kurmalarını nasıl sağlayabilirim?) ve madde 28 (Zihinsel yetersizliği olan çocuğumun gelişiminde sporun yeri ve önemi nedir?) konularında eğitim ihtiyacı durumları ile çocuk yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı derecede bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$). Buna göre, madde 4 (Zihinsel yetersizliği olan çocukların gelişim özellikleri nelerdir?), madde10 (Çocuğun gelişimini desteklemek için ne tür oyun materyalleri hazırlaya bilirim ve oyuncak seçerken nelere dikkat etmeliyim?), madde 11 (Çocuğun okuma yazmaya hazırlık becerilerini nasıl desteklemeliyim?), madde 12 (Çocuğun okul öncesi kavram ve matematik becerilerini nasıl desteklemeliyim?), madde 13 (Çocuğun ilk okula başladığında (alt özel sınıf ya da kaynaştırma) yapılması gelen hususlar nelerdir?), madde 14 (Zihinsel yetersizliği olan çocuğumun evde ödevlerini/ eğitimini desteklemek için nasıl bir ortam düzenlemeliyim?), madde 15 (Çocuğumun okul dönemindeki matematik becerilerini nasıl desteklemeliyim?), madde 16 (Çocuğum nasıl kurallar koymalıyım ve koyduğum kuralları uygularken nelere dikkat etmeliyim?), madde 24 (Zihinsel yetersizliği olan çocuğun ve normal gelişim gösteren

kardeşleri arasındaki iyi bir iletişim kurmalarını nasıl sağlayabilirim?) ve madde 28 (Zihinsel yetersizliği olan çocuğumun gelişiminde sporun yeri ve önemi nedir?) konularında eğitim ihtiyacı olanların yaş ortalaması ihtiyaç duymayanlara göre daha düşüktür.

4.7. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi ‘AEGBF toplam puanları, engel türü, ailedeki çocuk sayısı ve ebeveynin eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterme midir?’ olarak belirlenmiştir. Bu alt probleme ilişkin veriler tablo halinde verilmiştir.

Tablo 4.7: Eğitim ihtiyacı toplam puanının, engel türü, ailedeki çocuk sayısı, ebeveynin eğitim düzeyi değişkenlerine göre farklılığını test eden ANOVA testi sonuçları

		Toplam puan		F	p ¹
		Ort	ss		
Engel türü	BE	24,21	4,24	2,255	0,087
	OSB	22,90	5,61		
	ÖÖG	20,67	5,51		
	ZE	23,53	4,65		
Ailede çocuk sayısı	1	23,23	6,18	0,390	0,678
	2	23,61	3,44		
	3 ve üzeri	22,60	5,37		
Ebeveynin eğitim düzeyi	Okur-yazar değil	22,71	5,56	4,225	0,008*
	İlkokul	22,02b	5,17		
	Ortaokul	26,30a	2,52		
	Lise	22,00	4,30		

a,b: gruplar arasındaki farklılıkları gösterir (a=en yüksek yüzde).

1: One-way ANOVA testi *:p<0,05

Tablo 7 incelendiğinde, eğitim ihtiyacı toplam puanı ile engel türü, ailedeki çocuk sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı derecede bir ilişki bulunmamakta ($p>0,05$) iken eğitim ihtiyacı toplam puanı ile ebeveynin eğitim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı derecede bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$). Buna göre, ortaokul mezunu olanların eğitim ihtiyacı toplam puanı ilkokul mezunu olanlara göre daha yüksektir.

4.8. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın altıncı alt problemi ‘AEGBF toplam puanı ile çocuğun yaşı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?’ olarak belirlenmiştir. Bu alt probleme ilişkin veriler tablo halinde verilmiştir.

Tablo 8: Eğitim ihtiyacı toplam puanının engele sahip çocuğun yaşı değişkeni ile ilişkisini inceleyen korelasyon testi sonuçları

Toplam puan		
	R	-0,509
Çocuğun yaşı	P	0,000*
	N	93

*r:Pearson korelasyon katsayısı, *:p<0,05*

Tablo 8 incelendiğinde, eğitim ihtiyacı toplam puanı ile çocuk yaşı arasında negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı derecede bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

4.9. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın altıncı alt problemi ‘AEGBF toplam puanı üzerinde çocuğun yaşı ve engel türü etkili midir?’ olarak belirlenmiştir. Bu alt probleme ilişkin veriler tablo halinde verilmiştir.

Tablo 4.9: Eğitim ihtiyacı puanının çocuğun yaşı ve engel türü değişkenlerine göre regresyon analizi sonuçları

	Standardize		Standardize	T	P	95,0% CI for B	
	B	Std. Hata	Beta			Alt sınır	Üst sınır
(Sabit)	28,941	1,087		26,626	0,000*	26,781	31,101
Çocuğun yaşı	-0,407	0,062	-0,580	-6,597	0,000*	-0,530	-0,284
OSB	-3,069	1,529	-0,193	-2,007	0,048*	-6,108	-0,030
ÖÖG	-3,699	1,196	-0,313	-3,094	0,003*	-6,075	-1,323
ZE	0,285	1,053	0,028	0,270	0,788	-1,809	2,378

F=13,380, p<**0,001*** R²=0,378

Tablo 9 incelendiğinde, eğitim ihtiyacı toplam puanı üzerinde etkili faktörlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır ve çocuğun yaşı ile engel türlerinin istatistiksel olarak anlamlı derecede bir etkisi tespit edilmiştir (p<0,05). Buna göre, yaş 1 birim arttığında eğitim ihtiyacı toplam puanı 0,407 birim azalmakta iken bedensel engeli olanların eğitim ihtiyacı toplam puanı otizm spektrum bozukluğu olanlara göre 3,069 birim ve bedensel engeli olanların eğitim ihtiyacı toplam puanı özel öğrenme güçlüğü olanlara göre 3,699 birim daha düşüktür.

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma sonuçlarına dayalı olarak tartışma, sonuç ve öneriler kısmına yer verilecektir.

5.1.Tartışma ve Sonuç

Çalışma sonucunda zihinsel engelli, bedensel engelli ve otizm spektrum bozukluğu bulunan çocuk sahibi ailelerin çocuklarının konuşma ve sosyal becerilerini nasıl destekleyecekleri konusunda eğitime ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir.

Literatür incelendiğinde özel gereksinimli çocukların konuşma problemi yaşadığına dair bulgulara rastlanmaktadır (Balta, 2010; Güney 2012; Önemli ve ark. 2015). Fakat çocuklarının konuşma becerisini destekleme konusunda ailelerle gerçekleştirilmiş çalışmaya rastlanılmamıştır. Yine literatür incelendiğinde Şeker ‘in (2013) gerçekleştirdiği çalışmada özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerle gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda çocukların sosyal beceri gelişimlerinin zayıf olduğunu ve ailelerin bu konuda eğitim desteğine ihtiyaç duyduğunu belirlenmiş ve sonrasında çocuklarının sosyal yaşam becerilerini geliştirmelerine yönelik ailelere eğitim verilmiştir. Eğitim sonrasında ise ailelerin çocuklarına sosyal yaşam becerilerini öğretme düzeylerinde olumlu gelişme olduğunu tespit edilmiştir. Bu bulgu gerçekleştirilen bu çalışma sonucunda ailelerin çocuklarının sosyal gelişimlerini desteklemek için eğitim desteğine ihtiyaç duydukları bulgusunu destekler niteliktedir.

Çalışma sonucunda otizm spektrum bozukluğu ve bedensel engeli bulunan çocuk sahibi, eğitim düzeyi ortaokul seviyesinde ve çocuk sayısı bir olan ailelerin okuma yazmaya hazırlık ve yaş ortalaması düşük olan özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin okul öncesi kavram ve matematik becerilerini öğretme konularında eğitim desteğine ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir.

Literatür incelendiğinde Başal ve Buta (2002) gerçekleştirdiği çalışmada okuma yazma eğitimde aile desteğinin önemine değinmiş ve aile bilgilendirmesi sonrasında, aile desteği alan ailelerin özel gereksinimli çocukların eğitimine katkıda bulunabildiği sonucuna ulaşılmıştır. Avcıoğlu'nun (2011) gerçekleştirdiği çalışmada da özel gereksinimli çocukların birincil eğitim ihtiyaçlarının karşılanması için hazırlanan Bireysel Eğitim Planı oluşturulurken ailelerin bu sürece katılmasının önemine değinmiş ve çocuğun güçlü ve eksik yanlarını ailelerin daha iyi tespit ettiğini, çocuklarının daha iyi nasıl öğrenecekleri ve okul ortamında alınan eğitimin evde de devam edebilmesi açısından önem arz ettiğini belirlemiştir. 2021 yılında Anlı ve Ünay'ın okul öncesi dönemdeki özel eğitim gereksinimli çocuklara kavram ve matematik öğretimi konusunda gerçekleştirdiği çalışmada, günlerinin çocuğunu evde geçiren özel gereksinimli çocukların ailelerine bu konuda eğitim verilmesinin çocuklarına uzun vadede katısı sağlayabileceğine değinmiştir. Toy ve Kesici'nin 2020 yılında özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin eğitim gereksinimlerini tespit etmeye çalıştığı araştırmada ise ailelerin çocuklarına okuma yazma öğretimi konusunda eğitim desteğine ihtiyaç duyduğunu tespit etmiştir. Literatür incelendiğinde özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin okuma yazma, kavram ve matematik öğretimi konularıyla ilgili eğitim ihtiyaçlarının tespiti doğrultusunda çalışmaların sınırlı olduğu dikkat çekmiştir. Fakat ailelere bu konularda verilen eğitimlerin çocukların eğitimine katkı sağladığı yönde bulgular incelendiğinde, gerçekleştirilen bu çalışma sonucunda elde edilen özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin çocuklarının okuma yazma, kavram ve matematik öğretimi konusunda eğitim desteğine ihtiyaç duyduğunu destekler niteliktedir.

Çalışma sonucunda zihinsel engelli çocuk sahibi, eğitim düzeyi ilköğretim ve orta okul düzeyinde ve çocuk sayısı iki ve üzeri olan ailelerin çocuklarının istenmedik davranışlarıyla karşılaşınca ne yapacakları konusunda eğitime ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir.

İstenmedik davranışlar konusunda literatür incelendiğinde Özen ve arkadaşlarının (2002) zihinsel engelli çocukların anneleriyle gerçekleştirdikleri çalışmada, annelerin çocuklarında birçok istenmedik davranışla karşılaştıklarını ve bu davranışları yok etme konusunda birçok yöntem kullansalar da bazen ters teptiğini ve daha da kalıcılaştırdıklarını tespit etmiştir. Karahan ve arkadaşlarının (2021) gerçekleştirdiği çalışma da ise Koronavirüs döneminde

aileler aracılığıyla, zihinsel engelli çocuklarında bulunduğu, özel gereksinimli çocukların problemleri davranışları incelenmiştir. Yapılan çalışma sonucunda ise çocuklarda problemleri davranışlarda artış ve ailelerin de bu durumla baş edebilmesinde yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Literatürde yapılan inceleme sonucunda da ailelerin çocuklarının istenmedik davranışları yok etme konusunda yetersiz kaldığını ve eğitim desteğine ihtiyaç duyulduğunu desteklemektedir.

Çalışma sonucunda ilköğretim ve ortaokul düzeyinde olan özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin çocuklarının gelişiminde sporun yeri ve önemi konusunda eğitime ihtiyaç duyduğu tespit edilmiştir.

Literatür incelendiğinde Koparan'ın (2003) gerçekleştirdiği çalışmada özel gereksinimli bireyler ile gerçekleştirilecek spor etkinliklerinin çocukların hem sağlığını hem de kendi yeterliliklerini destekler nitelikte olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada sporun çocukların gelişimindeki önemi belirtilirken, ailelerinde bu sürece dahil olması gerekliliği üzerinde durulmuş ve ailelerin bu doğrultuda eğitim ihtiyacının olduğu da belirtilmiştir. Dülger'in (2020) gerçekleştirdiği çalışmada ise özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin beden eğitimi dersine karşı tutumları eğitim düzeyine göre incelendiğinde eğitim seviyesi arttıkça beden eğitimi dersine yönelik bakış açıları olumlu gelişme olduğu tespit edilmiştir. Yani eğitim yükseldikçe spora verilen önem artmaktadır. Bu çalışmanın sonucu ise tespit edilen ilköğretim ve ortaokul düzeyindeki ailelerin çocuklarının gelişiminde sporun yeri ve önemi konusunda daha çok eğitim desteğine ihtiyaç duyduğu sonucuyla uyuşmamaktadır. Bu durumun ise çalışmaya katılan ilkokul ve ortaokul eğitim seviyesine sahip ailelerin, lise ve üstü eğitim seviyesine sahip ailelere göre daha fazla olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Çalışmada zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin, stresle baş etme yollarının neler olduğu konusunda eğitim gereksinimi duyduğu tespit edilmiştir. Stresle baş etme konusunda literatür incelendiğinde ailelerin hayatlarına zihinsel engele sahip birey girdiği andan itibaren streslerinin arttığı yönünde bulgular mevcuttur (Uğuz ve ark, 2004; Macias ve ark.

2007; Hodge ve ark. 2011; Ayyıldız ve ark. 2012; Köksal ve Kabasakal, 2012; Bayrak, 2015). Bu bulgular da ailelerin stresle nasıl baş edecekleri konusunda desteğe ihtiyaç duyduklarını desteklemektedir.

Çalışmada zihinsel engelli çocuğu olan ve çocuk yaş ortalaması düşük olan özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin çocuklarının gelişim dönemleri konusunda eğitime ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir. Gelişim bir bütündür ve bütün olarak ilerler. Gelişim aşamaları birbirini etkiler (Ülgen ve Fidan, 2013). Literatür incelendiğinde zihinsel engelli bireylerin ailelerinin ihtiyaç duyduğu çocuğunun gelişim özellikleri konusunda ilgili genel bir çalışma bulunmadığı görülmektedir. Fakat ailelerin çocuklarının gelişim alanlarından; cinsel gelişim (Çerçi, 2013; Bilgiç, 2015; Uzun, 2015) ve sosyal gelişim (Avcıoğlu, 2012; Doğan, 2014; Aksoy ve Demirli, 2020; Toy ve Kesici, 2020) alanlarında aile eğitimlerine ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir.

Çalışmada bedensel engelli çocuk sahibi ailelerin, çocuğumla nasıl iletişim kurmalıyım konusunda eğitime gereksinim duydukları tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde Genç'in (2017) yaptığı araştırmada ailelerin özel gereksinimli çocuklarıyla iletişim sorunu yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. İsmail'in (2021) gerçekleştirdiği çalışma sonucunda ise ailelerin özel gereksinimli çocuklarıyla oyun oynarken kurdukları iletişimin sohbet tarzında olduğu, olumsuz davranışların oluşmasını engellemek amacıyla çocukları sakın tuttukları, göz kontağı kurdukları ve basitleştirilmiş bir dili tercih ettikleri belirlenmiştir. Bu sonuçla beraber araştırma da bazı ailelerin ise iletişimi başlatan, göz kontağı kurma eylemine dikkat etmedikleri de tespit edilmiştir. Hammeter ve Kaiser'in (1994) gerçekleştirdiği çalışma sonucunda da özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin çocuklarıyla oyun sırasında iletişime geçerken, basit dil kullanımına, pekiştirme çalışmalarına ve paralel konuşmaya daha az başvurdukları sonucuna ulaşılmıştır. Literatür incelendiğinde ailelerin özel gereksinimli çocuklarıyla nasıl iletişime geçeceği, iletişime nasıl başlayacağı, nelere dikkat etmesi gerektiği gibi araştırmaların sınırlı sayıda olduğu ve bedensel engelli çocuk sahibi ailelerle ilgili çalışmanın olmadığı gözlemlenmiştir. Aileler her ne kadar çocuklarıyla iletişim halinde olsalar da bu iletişimin daha sağlıklı ve faydalı olabilmesi için, en doğru yöntemler tespit edilmeli ve eğitimler yoluyla ailelere öğretilmelidir.

Araştırmada özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin eğitim gereksinimlerinin olup olmadığı ve hangi konularda eğitime ihtiyaç duydukları belirlenmeye çalışılmıştır. Wang ve Michaels'ın 2009 yılında özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerle gerçekleştirdiği araştırmada aileler çocuklarının engel durumu ve gelişimiyle ilgili bilgi gereksinimleri olduğunu, finansal desteğe ihtiyaç duyduğunu, uzmanlardan profesyonel beklenti içerisinde olduğunu bildirmişlerdir. Sexton ve arkadaşlarının (1992) gerçekleştirdiği çalışma sonucunda ise özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin bilgi ihtiyacına, ekonomik desteğe ve sosyal desteğe gereksinim duyduğu bulunmuştur. Pavlopoulous ve arkadaşlarının (2020) gerçekleştirdiği çalışmada da erken çocukluk döneminden itibaren ailelerin yaşadıkları güçlüklerle ilgili desteğe ihtiyaç duydukları sonucuna ulaşılmıştır. Yurtdışında yapılan çalışmaların sonuçları incelendiğinde yapılan bu çalışma sonucuyla uyumlu ve ailelerin birçok gereksinimi olduğu sonucunu desteklediği görülmektedir.

Yurt içinde yapılan çalışmalar incelendiğinde ise; Altıntaş'ın (2020) yaptığı çalışmada özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin ihtiyaçları belirlenmeye çalışılmış ve farklı türde ihtiyaçları olduğu sonucuna varılmıştır. Fakat ailelerin bu ihtiyaçlara ulaşmada güçlükler yaşadığı belirlenmiş ve bunun nedeni olarak da ihtiyaçların bir bütün olarak karşılanmaması olduğunu tespit edilmiştir. Yine Baysal ve Buluş da (2001) özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin çocuklarının özel gereksinimiyle ilgilenirken bir de eğitim, sağlık, istihdam gibi temel gereksinimleri bütün olarak elde etmenin zorluğuna değinmişlerdir. Özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin toplumsal yaşama uyum sağlayabilmeleri için birçok gereksinimi bulunmaktadır. Buna bağlı olarak da bu aileler yaşamlarını kolaylaştırmak için sürekli olarak bilgiye ihtiyaç duymaktadır. Aksoy ve Demirli'nin (2020) gerçekleştirdiği araştırmada ise ailelere eğitim destek programı uygulanmıştır. Sonuçlar incelendiğinde ise aile içinde ortaya çıkan sorunların çözülmesinde olumlu yönde gelişmeler olduğu, ailelerin yasal hakları konusunda daha bilinçli olduğu, çocuklarını eğitimi ve gelişimini destekleme konusunda ev içerisinde olumlu değişimler sağlayabildikleri, stres kaynaklarında ve bakış açılarının olumsuzluğunda azalma olduğu tespit edilmiş ve gerçekleşen eğitim uygulamasıyla ailelerin bilgi ve farkındalık düzeylerinin geliştiği gözlemlenmiştir. Bu sonuçlarda ailelerin yaşam boyu öğrenme doğrultusunda eğitimlerden faydalandıklarında olumlu sonuçlar elde edilebileceğini ve yaşam boyu aile eğitimlerinin ne kadar gerekli ve önemli olduğunu göstermektedir.

5.2.Öneriler

- Çalışma Bartın ilinde 93 aile ile gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın başka bir ilde ve daha büyük bir grupla gerçekleştirilmesi önerilmektedir.
- Çalışma sonucunda ailelerin birçok konuda eğitim desteğine ihtiyacı olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda geniş yelpazeli aile eğitimlerinin hazırlanması önerilmektedir.
- Aile içinde ki iletişim sorunlarının çözümü amacıyla, eğitim programlarının ailedeki tüm bireyler dahil edilecek şekilde gerçekleştirilmesi önerilmektedir.
- Aileler hem yaşamsal zorluklar hem de son dönemde yaşanan olağan üstü hal olan Koronavirüs salgını gibi durumlarda, eğitimlere ulaşmada zorluk yaşayabilmektedir. Fakat özel gereksinimli olmak ve özel gereksinimli çocuk sahibi olmak sürekli eğitimi gerekli kılmaktadır. Her bireyin kolayca ulaşabileceği televizyon, internet gibi alanlarda bu eğitimler sıklıkla verilebilir. Bu doğrultuda sürekli eğitime ulaşımın kolaylaşması yolunda adımlar atılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akçamete, G., & Yıldırım, A. S. (2014). Çoklu yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin erken çocukluk özel eğitimi hizmetleri sürecinde karşılaştıkları güçlüklerin belirlenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 3(1), 74-88.
- Akkök, F. & Özer, U, B. (2018). *Yaşamın diğer bir penceresi: otistik özelliklere sahip çocuk babaları ve duyguları*. Özgür Yayınları, Ankara, 144 s.
- Aksoy, M. & Demirli, C. (2020). Zihinsel engelli çocuğu olan annelerin karşılaşılabilecekleri güçlüklerle baş etme durumlarının incelenmesi: bir aile destek eğitim programının uygulanması. *Education Sciences*, 13(3), 73-84.
- Altıntaş, A. (2020). Engelli çocuğa sahip ailelerin ihtiyaçları. *Yüksek Lisans Tezi (yayınlanmamış)*. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Konya, 98 s.
- Amerikan Psikiyatri Derneği (2013). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 5th Edition: DSM5. *New School Library*.
- Anıl, İ. & Ünay, E. (2021). Zihin engelliler sınıf öğretmenlerinin bireyselleştirilmiş eğitim programı (bep) hazırlamaya ilişkin görüşleri. *Sosyal Beşeri Ve Eğitim Bilimlerine Genel Bakış*, Ed. Saraçoğlu, S,A.; Güven Plus Grup Danışmanlık A.Ş. Yayınları, İstanbul, 48-70.
- Avcıoğlu, H. (2011). Zihin engelliler sınıf öğretmenlerinin bireyselleştirilmiş eğitim programı (bep) hazırlamaya ilişkin görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 12(1), 39-53.
- Avrupa Komisyonu (2002). European report on quality indicators of lifelong learning, Fifteen quality indicators. *DirectorateGeneral for Education and Culture*, Brussels.
- Ay, F. & Şahan, G. (2018). Aile eğitimleri kurslarının yetişkin eğitimi bağlamında etkilerinin değerlendirilmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, 66-86.
- Aykır, T. & Tekinarslan, Ç, İ. (2012). Okul öncesi dönemdeki zihinsel yetersizliği olan ve olmayan çocukların sosyal becerileri ve problem davranışlarının karşılaştırılması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 627-648.
- Ayyıldız, T. & Şener, K, D. & Kulakçı, H. & Veren, F. (2012). Zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin stresle baş etme yöntemlerinin değerlendirilmesi. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 11(2), 1-12.

- Bailey, D. B., & Simeonsson, R. J. (1988). Assessing needs of families with handicapped infants. *The Journal of Special Education*, 22(1), 117-127.
- Balta, M. (2010). Almanya'daki zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip Türk ailelerin gereksinimleri doğrultusunda hazırlanan aile eğitimi uygulamasının etkililiği. *Yüksek Lisans Tezi (Yayımlanmamış)*, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı, Eskişehir, 171 s.
- Başal, M. & Batu, E. S. (2002). Zihin özürü öğrencilere okuma yazma öğretme konusunda alt özel sınıf öğretmenlerinin görüş ve önerileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 3(2), 85-89
- Başkonak, M. (2019). *Türkiye'de İşitme Engellilerin Din Eğitimi*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Bayraklı, H., & Sucuoğlu, B. (2017). *Okul öncesinde kaynaştırma: Aile eğitimi*. Pegem Akademi Yayınevi, Ankara, 253 s.
- Baysal, A. & Buluş, (2001). Pdr öğrencilerinin psikolojik gereksinim düzeyleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9, 19-27.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2020) *Bilimsel araştırma yöntemleri* (28. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Çağlar, D. (2000). Aile eğitimi. *Özel eğitimde aile eğitimi sempozyumu 13-14 Nisan*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Cavkaytar, A. (2010). *Özel eğitimde aile eğitimi ve rehberliği*. Maya Akademi Yayınları, İstanbul, 344 s.
- Coşkun, A. (2012). Halk eğitimi merkezlerinde açılan kurslara katılan yetişkinlerin beklentilerinin ve memnuniyetlerinin değerlendirilmesi (tuzla örneği). *Yüksek Lisans Tezi (yayımlanmamış)*, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Ana Bilim Dalı, İstanbul, 107 s.
- Coşkun, Y., & Akkaş, G. (2009). Engelli çocuğu olan annelerin sürekli kaygı düzeyleri ile sosyal destek algıları arasındaki ilişki. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 10(1), 213-227.
- Çiftçi, D, Ç. (2015). Zihinsel yetersizliği bulunan çocuk sahibi ebeveynlerin eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 12(1), 37-54.

- Doğan, M. (2014). Yetersizliği olan çocuklar, aile ve aile eğitimi: kavramsal ve uygulamaya dönük gelişmeler. *Abanat İzzet Baysal Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 111- 127.
- Doğan, S. (2010). Zihin engelli çocuğu olan ailelerin eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi. *Yüksek Lisans Tezi (yayınlanmamış)*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, İstanbul, 131 s.
- DPT (2001). *Hayatboyu eğitim veya örgün olmayan eğitim özel ihtisas komisyonu raporu. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.*
- Duman, A. (2000). *Yetişkinler Eğitimi*. Ütopya Yayınları, Ankara, 301 s.
- Dülger, B. (2020). Özel eğitim uygulama okullarında öğrenim gören öğrencilerin anne baba ve yasal varislerinin beden eğitimi ve spor dersinden beklentilerinin incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi (yayınlanmamış)*, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın, 89 s.
- Eggelmeyer, S. (2010). What are the benefits of lifelong learning? Expert Answer. WEB, <http://continuing-education.yoexpert.com/lifelong-learning/what-are-thebenefits-of-lifelong-learning-445.html>. (07.12.2021).
- Ekonomi ve Kalkınma İş Birliği Örgütü (OECD). (1977). *Learning opportunities for adults*. Paris.
- Erdoğan, B. (2013). Evde bakım hizmeti alan özürü bireye sahip ailelerin sosyo-ekonomik durumlarının incelenerek umutsuzluk ve yaşam doyumu düzeylerinin belirlenmesi. *Yüksek Lisans Tezi (yayınlanmamış)*, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı, Konya, 112s.
- Eripek, S. (2002). *Özel Eğitim*. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Eyce, B. (2014). Tarihten günümüze Türk aile yapısı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 1(4), 223-244.
- Fırat, S. (2000). Otistik ve zihinsel özürü çocukların annelerinde kaygı, depresyon aleksitimi ve genel psikolojik değerlendirme. *Yüksek Lisans Tezi (yayınlanmamış)*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Adana, 77 s.
- Genç, H. (2017). Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin hayat boyu öğrenme gereksinimleri. *Açık Öğretim Uygulamaları ve Araştırma Dergisi*, 3(2), 125-139.

- Güney, F. (2012). Okul öncesi öğretmenlerinin zihinsel yetersizliği bulunan öğrencilerin erken okuryazarlık becerilerinin desteklenmesine ilişkin görüşleri. *Yüksek Lisans Tezi (yayınlanmamış)*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu, 138 s.
- Gürgür, H. & Yazçayır, H. G. (2019). Türkiye'de Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Öğretmenlerin Görüşlerine Odaklanılmış Lisansüstü Eğitim Tezlerinin Sentezlenmesi: Meta- Etnografik Bir Çalışma. *Eğitimde Nitel Araştırma Merkezi*, 7(2), 845-872.
- Hammeter, M.L. & Kaiser (1994). Enhanced Milieu Teaching Effects Of Parent-Implemented Language Intervention. *Journal of Early Intervention*, 18(3), 269-289
- Hodge, D. & Hoffman, C. D. & Sweeney, D. P. (2011). Increased psychopathology in parents of children with autism: Genetic liability or burden of caregiving?. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 23(3), 227-239.
- İsmail, C. C. (2021). Batı Trakya'da bulunan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin çocukları ile olan oyun etkileşimlerinin incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi (yayınlanmamış)*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Engelli Çalışmaları Ana Bilim Dalı, 108 s.
- İşcan, G. Ç., & Malkoç, A. (2017). Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin umut düzeylerinin başa çıkma yeterliği ve yılmazlık açısından incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 120-127.
- Kaçan, S. H. (2012). Engelli çocuğa sahip ebeveynlerin depresyon düzeylerinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21(2), 591-600.
- Karahan, S. & Parlak, Y. Ş. & Demiröz, K. & Kaya M. & Kayahan, N. (2021). Annelerin Koronavirüs (COVID-19) sürecinde özel gereksinimli çocuklarının problem davranışları ile baş etme deneyimleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 25, 79-105.
- Kaytez, N. & Durualp, E. & Kadan, G. (2015). Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Gereksinimlerinin ve Stres Düzeylerinin İncelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 197-214.
- Koca, A. (2016). İşitme kayıplı çocuğu olan bir ailenin aile eğitimi sürecinin incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi (yayınlanmamış)*, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Ana Bilim Dalı, Eskişehir, 169 s.

- Koca, C. (2010). *Engelsiz şehir planlaması bilgilendirme raporu. Dünya Engelliler Vakfı, İstanbul.*
- Koparan, Ş. (2003). Özel ihtiyaçları olan çocuklarda spor. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 153-160.
- Köksal, G. & Kabasakal, Z. (2012). Zihinsel engelli çocukları olan ebeveynlerin yaşamlarında algıladıkları stresi yordayan faktörlerin incelenmesi, *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 71-91.
- Kumcağız, H. & Bozkurt, Y. & Kurtoğlu, Y. (2018). Zihinsel Engelli Öğrencilerin Ailelerinin Gereksinimlerinin belirlenmesi. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(1), 1-9.
- Küçükkaraca, N. (2000). Başarılı yaşlanma ve yaşlı istismarı. antropoloji ve yaşlılık. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21(3), 691-703.
- Laal, M. (2011). *Barriers to lifelong learning*. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 28, 612-615.
- Laal, M. & Salamati, P. (2012). Lifelong learning; why do we need it?. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 31, 399-403.
- Lalvani, P. (2012). Parents' Participation in Special Education in the Context of Implicit Educational Ideologies and Socioeconomic Status. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 47(4), 474-486.
- Macias, M.M. & Saylor, C.F. & Haire, K.B. & Bell, N.L. (2007). Predictors of paternal versus maternal stress in families of children with neural tube defects. *Children's Healthcare*, 36(2), 99-115.
- Norman, S. U. (2005). Parental involvement: An effective strategy for secondary alternative discipline schools' student achievement and compulsory student attendance. *ProQuest Dissertations and Theses*. WEB.
<https://www.proquest.com/openview/35726790a170ec71d5664bf36c5677d4/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y>. (12.01.2022).
- Öksüz, Z. (2008). Otistik olan ve otistik çocuğu olmayan normal çocuklara sahip anne babaların kaygı düzeyleri ve aile yapıları. *Yüksek Lisans Tezi (yayımlanmamış), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Ana Bilim Dalı, İstanbul*, 86s.

- Ökten, P. (2019). Ailelerin yaşam boyu öğrenme ve aile destek düzeyleri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi (yayımlanmamış), Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Sakarya, 113 s.*
- Önemli, M. & Totan, T. & Abbasov, A. (2015). Yaratıcı drama eğitiminin özel gereksinimi olan çocukların sosyal beceri alanlarından konuşma ve ilişki kurma becerileri gelişimine katkısı. *Asya Eğitim Dergisi, 3(1), 50-65.*
- Özdemir, Y. (2018). Okul-aile işbirliğinin geliştirilmesine yönelik yönetici görüşleri. *Yüksek Lisans Tezi (yayımlanmamış), İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 83 s.*
- Özdikmenli, D. (2009). 12-15 Yaş çocukları arasında ergen çocuk sahibi annelerin eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi, ihtiyaca uygun etkinlik geliştirilmesi, uygulama ve değerlendirmesi . *Yüksek Lisans Tezi (yayımlanmamış), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, İstanbul, 237 s.*
- Özel Eğitim Hizmetler Yönetmeliği. *T.C. Resmi Gazete, 30471, 7 Temmuz 2018.*
- Özen, A. & Çolak, A. & Acar, Ç. (2002). Zihin özürlü çocuğa sahip annelerin günlük yaşamda karşılaştıkları problem davranışlarla ilgili görüşleri, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, 3(2), 1-13.*
- Özsoy, A. S. & Özkahraman, Ş. & Çallı, F. (2006). Zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin yaşadıkları güçlüklerin incelenmesi. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi, 3(9): 69-77.*
- Pavlopoulou, G., Wood, R., & Papadopoulos, C. (2020). Impact of COVID-19 on the experiences of parents and family carers of autistic children and young people in the UK. *UCL Institute of Education: London, UK.*
- Sarı, O. T. (2010). *Otizmli bireylere ev eğitim programı hazırlanırken dikkat edilmesigereken noktalar. IV. İstanbul Otizm Günleri. İstanbul.*
- Sexton, D. & Burrell, B. & Thompson, B. (1992). Measurement integrity of the family need survey. *Journal of Early Intervention, 16 (4), 343-352.*
- Softa, K. H. (2012). Engelli çocuğa sahip ebeveynlerin depresyon düzeylerinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 21(2), 591-600.*

- Sola, C. & Diken, İ. H. (2008). Gelişimsel gerilik riski altındaki prematüre ve düşük doğum ağırlıklı çocuğa sahip annelerin gereksinimlerinin belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 9(2), 21-36.
- Şahin, Y. L. (2011). Görme engelli öğrencilerin eğitimlerinde kullanılabilecek bir ile görme sisteminin oluşturulması. *Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Ana Bilim Dalı, Eskişehir, 178 s.*
- Şeker, E. (2013). Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlere yönelik olarak düzenlenen aile eğitimi etkinliklerinin değerlendirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi (yayımlanmamış), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, İstanbul, 114 s.*
- Topdağı, M. & Ersoy, M. (2021). Bilişim teknolojileri kullanımının ortaokul öğrencilerinin hayat boyu öğrenme tutumlarına etkisi. *Tarih Okulu Dergisi*, 50, 541-569.
- Toprak, M., & Erdoğan, A. (2012). Hayat boyu öğrenme: kavram, politika, araçlar ve uygulama. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2(2), 69-91.
- Toy, B. A. & Kesici, İ. (2020). Özel gereksinimli çocuğu olan annelerin eğitim ihtiyaçları. *İleri Eğitim Çalışmaları Dergisi*, 2(1), 61-93
- Uğuz, Ş. & Toros, F. & İnanç, Y. B. & Çolakkadıoğlu, O. (2004). Zihinsel ve/veya bedensel engelli çocukların annelerinin anksiyete, depresyon ve stres düzeylerinin belirlenmesi. *Klinik Psikiyatri*, 7, 42-47.
- UNESCO (1985). *Yetişkin Eğitim Terimleri*. (Çev. F. Oğuzkan). Ankara: UNESCO Milli Eğitim Komisyonu.
- Ülgen, G. & Fidan, E. (2003). Çocuk Gelişimi, MEB, Ankara, 279 s.
- Varol, N. (2005). *Aile Eğitimi*. Kök Yayınevi, Ankara, 88 s.
- Vural, İ. (2007). *SOS! Otizm ve iletişim problemi olan çocukların eğitimi*. Evrim Kitabevi, İstanbul, 136 s.
- Wang, P. & Michaels, C. A. (2009). Chinese families of children with severe disabilities: family needs and available support. *Research & Practice for Persons with Severe Disabilities*, 34(2), 21-32.

EKLER

Ek 1. Aileler için eğitim gereksinimlerini belirleme formu.

AİLELER İÇİN EĞİTİM GEREKSİNİMİ BELİRLEME ARACI

Sevgili Anne/Baba

Bu çalışmanın amacı zihinsel yetersizliğe sahip olan çocukların ebeveynlerinin aile eğitim çalışmaları ile desteklenmeye gereksinim duyduğu konuları belirlemektir.

Bu nedenle aşağıda size çeşitli konular soru ifadesi şeklinde sunulmuştur. Bu eğitim konularından destek almak istediğiniz konular için “EVET”, bu konular hakkında destek almaya gereksinim duymadığınız konular için “HAYIR” kısmını işaretleyiniz?

Teşekkürler

Banu HAJIZADA

Çocuğunuzun yaşı:

Engel türü:

Eğitim durumunuz:

Çocuk sayısı:

EĞİTİM KONULAR	EVET	HAYIR
Aile yaşam döngüsü nedir? Aile yaşam döngüsünü nasıl destekleyebilirim?		
Stresle baş edebilme yolları nelerdir?		
Aile sorunlarını nasıl çözebilirim?		
Zihinsel yetersizliği olan çocukların gelişim özellikleri nelerdir?		
Toplumsal kaynaklardan nasıl en iyi şekilde yararlanabilirim?		
Zihinsel yetersizliği olan çocuğun ve ebeveynlerin yasal hakları nelerdir?		
Çocuğumun hareket/kas becerilerini nasıl destekleyebilirim?		
Çocuğun konuşma becerilerini nasıl destekleyebilirim?		
Çocuğun sosyal becerilerini nasıl destekleyebilirim?		
Çocuğun gelişimini desteklemek için ne tür oyun materyalleri hazırlayabilirim ve oyuncak seçerken nelere dikkat etmeliyim?		

Çocuğun okuma-yazmaya hazırlık ve becerilerini nasıl desteklemeliyim?		
Çocuğun okul öncesi dönemdeki kavram ve matematik becerilerini nasıl desteklemeliyim?		
Çocuğun ilkokula başladığında (alt özel sınıf ya da kaynaştırma) yapılması gereken hususlar nelerdir?		
Zihinsel yetersizliği olan çocuğumun evde ödevlerini/eğitimi desteklemek için nasıl bir ortam düzenlemeliyim?		
Çocuğumun okul dönemindeki matematik becerilerini nasıl desteklemeliyim?		
Çocuğuma nasıl kurallar koymalıyım ve koyduğum kuralları uygularken nelere dikkat etmeliyim?		
Çocuğumu nasıl dinlemeliyim?		
Çocuğumla nasıl konuşmalıyım?		
Çocuğumun gelişimini desteklemek için eşimle nasıl etkili bir iletişim kurmalıyım?		
Tüm aile bireyleri ile ilişkilerimi düzenlerken nelere dikkat etmeliyim?		
Çocuğuma nasıl davranmalıyım (Anne-baba tutumları)?		
Çocuğuma nasıl bir disiplin uygulamalıyım (Ceza-ödül yöntemleri)?		
Çocuğumla nasıl iletişim kurmalıyım?		
Zihinsel yetersizliği olan çocuğum ve normal gelişim gösteren kardeşleri arasındaki iyi bir iletişim kurmalarını nasıl sağlayabilirim?		
Çocuğumun istenmedik davranışları karşısında ne yapmam gerekiyor?		
Çocuğuma nasıl cinsel eğitim verebilirim?		
Zihinsel yetersizliği olan çocuğumun gelişiminde resim ve müzik gibi sanatsal faaliyetlerin önemi nedir?		
Zihinsel yetersizliği olan çocuğumun gelişiminde sporun yeri ve önemi nedir?		
Kardeş kıskançlığı durumlarında ne yapmalıyım?		

Eğitim almak istediğiniz başka bir konu/ lar var ise lütfen

yazınız?.....

.....

.....

.....